

Nr 45

Memorial angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning.

I enlighet med § 12 av gällande stadgar för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond har stiftelsens styrelse den 12 februari 1970 avgivit bifogade berättelse över stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1969 (bilaga). Berättelsen har avlämnats till bankoutskottet och till riksdagens revisorer. Efter verkställd granskning av stiftelsens verksamhet och förvaltning har revisorerna den 2 april 1970 till utskottet avgivit revisionsberättelse, varav framgår att granskningen inte givit anledning till erinran och att revisorerna tillstyrker att ansvarsfrihet för stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1969 beviljas styrelsen. Utöver dessa handlingar har utskottet haft tillgång till de protokoll som förts vid sammanträdena med stiftelsens styrelse under år 1969 och till en rapport om forskningsläget i de olika program och projekt som fonden har gett anslag till under åren 1965—1968.

Utskottet har tagit del av den resultatredovisning som den sistnämnda rapporten utgör och därvid funnit fondens verksamhet tillfredsställande. Bl. a. gäller detta bidragsgivningens inriktning under perioden samt rapporteringen och publiceringen av vunna forskningsresultat, två ämnen som utskottet berört i memorial angående motsvarande granskning tidigare år.

I övrigt har utskottet vid sin granskning inte funnit något som påkallat särskilt uttalande från utskottets sida. Utskottet hemställer

att riksdagen beviljar styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond ansvarsfrihet för stiftelsens förvaltning under år 1969.

Stockholm den 19 maj 1970

På bankoutskottets vägnar:

C. G. REGNÉLL

Närvarande:

från första kammaren: herrar Ståhle (s), Åke Larsson (s), Palm (s), Åkerlund (m), Mattsson (cp)*, Stadling (s)*, Annerås (fp)* och Brundin (m);

från andra kammaren: herrar Regnéll (m), Franzén i Motala (s)*, Bengtsson i Landskrona (s), Börjesson i Glömminge (cp)*, Larsson i Umeå (fp)*, Rask (s)*, Stridsman (cp) och Brännström (s)*.

* Ej närvarande vid justeringen.

Reservation

av herr *Åkerlund* (m).

Till
Riksdagen

Styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond får härmed avgiva berättelse över stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1969.

Ledamöter och suppleanter i styrelsen är:

professor Torgny Segerstedt (ordförande)

suppleant: riksantikvarien Sven Jansson

professor Gösta Ekman

suppleant: professor Lennart Hjelm

professor Arne Engström

suppleant: professor Bengt Gustafsson

professor Ingvar Svennilson

suppleant: generaldirektören Lennart Holm

riksbankschefen Per Åsbrink (vice ordförande)

suppleant: bankdirektören Kurt Eklöf

ledamoten av andra kammaren fröken Astrid Bergegren

suppleant: ledamoten av andra kammaren herr Hans Hagnell

med. lic. fru Elisabet Sjövall

suppleant: ledamoten av första kammaren herr Kaj Björk

ledamoten av första kammaren herr Olle Dahlén

suppleant: ledamoten av andra kammaren herr Ingemar Mundebo

ledamoten av andra kammaren herr Bo Martinsson

suppleant: ledamoten av första kammaren herr Tage Johansson

ledamoten av andra kammaren fröken Blenda Ljungberg

suppleant: ledamoten av första kammaren herr Gunnar Wallmark

ledamoten av första kammaren herr Nils Theodor Larsson

suppleant: ledamoten av andra kammaren herr Erik Grebäck

Filosofie doktorn Paul Lindblom har varit chef för fondens kansli. Fondens sekreterare har varit kanslirådet Carl-Erik Virdebrant.

Styrelsen har under året sammanträtt fem gånger. De vid sammanträdena behandlade ansökningarna har beretts bl. a. genom att i ett stort antal fall utlåtanden inhämtats från de statliga forskningsråden och från sakkunniga. Som förberedelse för styrelsens beslut har inkommande ansökningar vidare behandlats i olika arbetsgrupper, i vilka ingått dels företrädare för fondens styrelse, dels sakkunniga utanför styrelsen. Arbetsgrupperna hade vid utgången av år 1969 följande sammansättning:

1. Företagsekonomi, nationalekonomi och kulturgeografi: Från styrelsen herrar Svennilson, Larsson, Eklöf, Holm, Johansson och Grebäck samt fröken Bergegren. Professorerna Sven Erik Johansson, Erik Lundberg och Guy Arvidsson.

2. Psykologi, pedagogik och sociologi: Från styrelsen herrar Segerstedt, Dahlén, Ekman och Wallmark. Professorn Karl-Erik Wärneryd.

3. Övrig samhällsvetenskap m. m.: Från styrelsen herrar Segerstedt, Svennilson, Martinsson, Björk och Mundebo. Professorn Hans Meijer.

4. Naturvetenskap, medicin och teknik: Från styrelsen herrar Engström, Gustafsson och Hjelm samt fru Sjövall. Professorn Erik Rudberg.

5. Humaniora: Från styrelsen herrar Segerstedt, Ekman och Jansson samt fröken Ljungberg. Professorn Carl-Ivar Ståhle.

Fonden organiserade den 28—29 oktober 1969 en forskarkonferens på Foresta i Lidingö rörande »Evalvering av forskning».

I fondstyrelsen har under år 1969 ansökningar till ett sammanlagt belopp av 63,4 milj. kr. avgjorts. Under året har anslag beviljats med sammanlagt 19 053 716 kronor 86 öre. Av dessa och tidigare beviljade anslagsmedel utbetalades under år 1969 ett sammanlagt belopp av 21 745 705 kronor 54 öre. Summan beviljade men ännu inte utbetalda anslag utgjorde vid årets utgång 16 369 924 kronor 44 öre. Vid ingången av år 1970 står ett belopp av sammanlagt 23 354 737 kronor 32 öre till fondens förfogande.

I en särskild bilaga lämnar fonden en närmare redogörelse för de projekt, till vilka anslag beviljats under år 1969. Bilagan innehåller dessutom vissa statistiska uppgifter rörande de under året behandlade ansökningarna.

Förvaltningen av fondens medel har handhåfts av riksbanken, och fondens ställning per den 31 december åren 1968 och 1969 har redovisats såsom bilaga II till fullmäktiges i riksbanken berättelse om bankens tillstånd, rörelse och förvaltning under år 1969. Därav framgår bl. a. att till fonden under år 1969 influerats räntor till ett belopp av 19 660 496 kronor 11 öre. Då fondens i det följande närmare specificerade omkostnader uppgått till sammanlagt 319 658 kronor 65 öre, blev fondens nettointäkt detta år 19 340 837 kronor 46 öre.

I den av fullmäktige i riksbanken avgivna berättelsen för år 1969 har inlagts följande utdrag ur räkenskaperna för Riksbankens jubileumsfond.

Balansräkning

per den 31 december 1968 och 1969

<i>Tillgångar</i>	1968	1969
Skattkammarväxlar.....	2 800 000: —	
Obligationer utfärdade av		
Svenska staten.....	126 402 250: —	126 402 250: —
Hypoteksinrättningar.....	141 641 500: —	141 641 500: —
Kommuner.....	20 116 750: —	20 116 750: —
Industrier.....	33 806 100: —	33 818 100: —
Checkräkning i riksbanken.....	66 702: 24	448 751: 22
Postgiro.....	4 148: 56	5 231: 50
Kassa.....	500: —	500: —
	Kr 324 837 950: 80	Kr 322 433 082: 72

Skulder

Kapitalkonto.....	282 708 420: 96	282 708 420: 96
Beviljade, ej utbetalda anslag ...	19 061 913: 12	16 369 924: 44
Disponibla medel:		
Ingående		
behållning ..	21 157 521: 32	23 067 616: 72
Avgår: Bevil-		
jade anslag..	17 423 552: 96	19 053 716: 86
Tillkommer:		
Årets netto-		
intäkt.....	19 333 648: 36	19 340 837: 46
Utgående behållning.....	23 067 616: 72	23 354 737: 32
	Kr 324 837 950: 80	Kr 322 433 082: 72

Vinst- och förlusträkning

<i>Utgifter</i>	1968	1969
Omkostnader.....	306 339: 74	319 658: 65
Fondens nettointäkt.....	19 333 648: 36	19 340 837: 46
	Kr 19 639 988: 10	Kr 19 660 496: 11

Inkomster

Ränteutgifter netto.....	19 639 641: 10	19 657 739: 45
Övriga intäkter.....	347: —	2 756: 66
	Kr 19 639 988: 10	Kr 19 660 496: 11

Specifikation av omkostnader för år 1969

Arvoden till styrelsen.....	61 175:—
Löner och arvoden inom kansliet.....	118 135: 58
Arvoden till sakkunniga m. fl.....	68 115:—
Socialavgifter.....	8 100:—
Resekostnader.....	4 073: 38
Lokalhyra.....	8 532: 52
Städning.....	5 800:—
Kopiering.....	6 394: 66
Övriga kontorskostnader.....	10 793: 59
Inventarier.....	2 025: 54
Konferenser.....	24 563: 38
Utredningsarbete.....	1 950:—
Summa kronor	319 658: 65

En fortlöpande räkenskapsmässig granskning av fondens verksamhet och förvaltning har utförts av riksbankens revisionsavdelning. Verksamhetsberättelse för fonden kommer i enlighet med föreskrift i fondstadgarna att överlämnas jämväl till riksdagens revisorer.

Stockholm den 12 februari 1970

TORGNY SEGERSTEDT

<i>Per Asbrink</i>	<i>Ingvar Svenilson</i>
<i>Arne Engström</i>	<i>Elisabet Sjövall</i>
<i>Astrid Bergegren</i>	<i>Bo Martinsson</i>
<i>Olle Dahlén</i>	<i>Nils Theodor Larsson</i>
<i>Blenda Ljungberg</i>	
<i>Paul Lindblom</i>	
	<i>Carl-Erik Virdebrant</i>

RIKSBANKENS JUBILEUMSFOND

**Program och projekt som beviljats anslag 1969
samt**

lägesrapport för program och projekt som beviljats anslag före 1969

De statistiska data, som redovisas i anslutning till denna berättelse, rör dels behandlingen av ansökningarna under 1969, dels ansökningar som har behandlats under hela perioden för fondens verksamhet.

Flera av de program och projekt, som påbörjades under de första åren av fondens verksamhet, pågår fortfarande. Detta är i överensstämmelse med stadgarnas bestämmelser att fonden bör stödja sådan forskning som kräver längre tid. Men samtidigt medför detta att det kan vara svårt att överblicka hur utfallet av fondens anslagspolitik har blivit. Vid sidan av redogörelsen för 1969 kommer därför en särskild rapport att avges, där forskningsläget för samtliga projekt som beviljats anslag under tiden 7/10 1965—31/12 1968 beskrivs.*

Denna redogörelse bygger på rapporter, dokumentation m. m. från program- och projektledarna. Några direkta värderingar av forskningsinsatserna kan för närvarande inte göras av fondstyrelsen. Men styrelsen är medveten om att dessa värderingsproblem är viktiga och har genom en konferens under hösten 1969 sökt skaffa sig en överblick över hela detta problemområde. Styrelsen har däremot ännu inte tagit ställning till hur dessa erfarenheter ska utnyttjas för en utvärdering av den forskning som fonden har gett sitt stöd.

Nya anslag under 1969

De forskare som har erhållit anslag under 1969 presenterar i korta redogörelser sina projekt.

Inom ämnet företagsekonomi undersöker *Bertil Näslund* och *Lars Engwall* vissa problem som hör samman med företagens storleksförändringar. Tillsammans med *Jens Lindberg* och *Lars Åhrell* studerar *Bertil Näslund* också »Dryckesförpackningar ur samhällelig ekonomisk synpunkt och möjligheten att styra dessas utveckling». *Bengt Brodin* och *Jan Valdelin* har fått anslag för projektet »Processanalyser inom marknadsföringsområdet». En jämförande modellstudie över »manpower-planning-systems» utförs av *Jan-Eric Österlund*. Ett organisationsteoretiskt projekt »Mål och målformuleringar för statliga myndigheter» leds av *Alfred Bretschneider*.

Erik Dahméns projekt heter »Naturresurser, miljö och samhälle». *Jan Herin* och *Lewis Taylor* studerar resursfördelningsproblem från olika aspek-

* [Denna lägesrapport har avgivits till och granskats av bankoutskottet.]

ter och *Lars Nabseth* spridningen av ny teknik inom industrin. Immigrations ekonomiska effekter för Sverige är ämnet för *Eskil Wadensjös* undersökning. Några av de processer, som styr lönebildningen på lokal nivå, analyseras av *Horst Hart* och *Casten von Otter*.

Tre olika projekt rör ekonomiska frågor i utvecklingsländerna: 1) *Marian Radetzki* »An analysis of the development effects of international assistance», 2) *Tarlok Singh* »Planering och ekonomisk politik» och »Massfattigdom och det ekonomiska systemet» samt 3) *Birger Möller* »Studier i Ceylons utvecklingsplanering». En u-landsstudie är också *Rune Karlssons* »Development of traditional dwellings in Tanzania».

Ett nytt projekt inom kulturgeografi, som fonden ger anslag till, heter »Strukturförändringar inom den svenska malt- och läskedrycksindustrin under efterkrigstiden» och har *Arne Gabrielsson* som projektledare. Ett redan slutfört projekt är *Sven Godlunds* »Nordtrans» (Nordiska rådets utredningsserie 1969: 13).

Gösta Carlsson får anslag för ett program om sociologisk trendanalys. *Robert Erikson* undersöker den sociala rörligheten i Sverige. Ett arbetssociologiskt projekt, »Samverkan på arbetsplatsen», leds av *Edmund Dahlström*. *Jan Trost* och *Rolf Jonsson* studerar nykterhetsvårdens anstaltsbehandling. Två massmediaprojekt har fått anslag av fonden — *Ivar Hallvig* och *Dan Lundberg* gör en projektkatalog över pressforskning, och *Hallvig* har tillsammans med *Ola Melén* och *Olof Hultén* ett anslag för att undersöka förutsättningarna för att skapa en nordisk dokumentationscentral för massmedia-forskning.

Inom statskunskapens område har två nya projekt startats under 1969, nämligen *Bo Särilvik* »Representationsundersökningen» och *Kjell Goldmann* »Internationella normer och krig».

Bertil Nordbecks projekt »Forskaren och forskningens psykologi» ingår i ett större program om forskning om forskning, som fonden redan tidigare har lämnat stöd till.

De psykologiska forskningsuppgifterna har en spridning över vitt skilda områden. *Knut Larsson* studerar på experimentell väg det sexuella beteendet hos djur. *David Magnusson* undersöker problem som är av betydelse vid personbedömningar. Arbetspsykologisk inriktning har *Gunnela Westlanders* undersökning om mentalhälsorelevanta miljöfaktorer i yrkesarbete och på andra livsområden och *Bertil Mårdbergs* utveckling och prövning av en modell för urval och klassificering av personal. *Ulla Olin* väljer en etologisk utgångspunkt, när hon studerar massbeteende i relation till befolkningstillväxt.

Ett historiskt-pedagogiskt projekt är *Wilhelm Sjöstrands* »Frihet och jämlikhet som nyckelbegrepp vid framväxten av uppfostran och undervisning inom ett demokratiskt statsskick». *Ake Bjerstedt* tar upp aspekter på framtidsberedskap som utbildningsmål.

Inom psykiatri och socialmedicin forskar *Börje Cronholm* om depressioner och depressionsbehandling. *Gunnar Inghe* och *Bo Bjerner* får anslag för att undersöka behovet av social och medicinsk rehabilitering i Stockholms läns landstingsområde. *Sven-Olof Brattgård* analyserar de vårdartjänster som är avsedda för svårt rörelsehindrade personer. Inom arbetsmedicin gör *Sven Forssman*, *Nils Lundgren* och *Ulf Sundberg* en ergonomisk systemanalys av uppkomstmekanismer för olycksfall inom skogsbruket. *Arne Bergsman* och *Lars-Göran Allgén* studerar diagnostik och terapi vid narkomani och *Bengt Herulf* undersöker narkotikakonsumtionen bland stockholmsungdomar.

Bo Holmstedt får anslag för att utnyttja en digital laboratedatamaskin för att öka och intensiviera den toxikologiska forskningskapaciteten. *Lars Beckman* och *Bertil Cedergren* gör en genetisk-demografisk och blodgrupps-serologisk undersökning av befolkningsstrukturen i norra Sverige. *Bo Siesjö* utför en långsiktig studie av fysiologiska och biokemiska vävnadsförändringar vid skallskador och andra former av hjärnskador. *Lars Werkö* leder en grupp som forskar om hur man ska söka hindra uppkomsten av hjärtinfarkt i vissa åldersgrupper. *Jan Sjövall* studerar alkoholens effekter på steroidhormon- och fettomsättning.

Ett nytt naturvetenskapligt projekt är *Malin Falkenmarks* »Sjöars hydrologi».

Ragnar Norrman har fått anslag för att undersöka kyrkosamfund och regional miljö under perioden 1862—1968. *Sven Tägils* projekt »Stats- och nationsgränser som konfliktskapande/konfliktavledande faktorer» ligger på gränsen mellan statskunskap och historia. *Uno Boklund* utarbetar en edition av Carl Wilhelm Scheeles korrespondens.

Slutligen har *Dag Hammarskjöldbiblioteket i Uppsala* fått medel för central utlåning av filmkopior av FN-material.

Företagsekonomi

Professor Bertil Näslund och pol. mag. Lars Engwall:

Företagens storleksförändringar

Syftet med detta arbete är att söka förklara uppkomsten av sneda ekonomiska fördelningar. Härvid är förändringar i företagens storlek av stor betydelse.

Projektet har huvudsakligen inriktats på användandet och utvecklandet av sannolikhetsteoretiska tillväxtmodeller. Dessa innebär att strukturförändringar ses som utfallet av en slumpprocess. Tidigare angreppssätt har befunnits vara allför statiska för att möjliggöra förutsägelser av utvecklingen. Detta har lett till användande av simulering, en metod som på senare år har fått allt större betydelse. Denna ansats ger möjligheter att teoretiskt följa utvecklingsförlopp under olika förutsättningar.

Empiriskt har arbetet behandlat de största företagen i Sverige och i fyra andra områden. Dessutom har anläggningsstrukturen inom två svenska industribranscher studerats.

Arbetet har vetenskaplig betydelse genom att söka förklaringar till koncentrationsförhållanden. Praktiskt bör projektet ge resultat, som är av betydelse för såväl ekonomisk planering som prognosverksamhet.

Professor Bertil Näslund, fil. kand. Jens Lindberg, pol. mag. Lars Åhrell:

Dryckesförpackningar ur samhällelig ekonomisk synpunkt och möjligheten att styra dessas utveckling

Lindberg och Åhrell har tillsammans genomfört en utredning »Några ekonomiska konsekvenser av engångs- och returglas». I denna utredning existerar visst empiriskt grundmaterial som kommer att användas. Lindberg och Åhrell kommer att välja olika ansatser för sitt vidare arbete. Åhrell avser huvudsakligen att studera möjligheter för samhället att påverka (styra) individen, medan Lindberg studerar möjliga vägar att styra producenten. Gemensamt för båda arbetena är anknytningen till välfärdsteori.

Här följer kort beskrivning av Å h r e l l s arbete.

Problemet kan beskrivas på följande sätt: Samhället har önskemål att en individ (vanligen grupper av individer) skall bete sig på ett visst sätt. Individen beter sig på ett annat sätt.

- a) Hur kan samhället påverka individen, så att han beter sig på önskat sätt? Annorlunda uttryckt, vilka verktyg existerar för samhället för att styra individen?
- b) Hur förändras individens beteende givet ett visst verktyg?
- c) Hur kan man mäta individens förändrade beteende?
- d) Vad är ett önskvärt beteende?

Avsikten är att speciellt studera nedskräpningsproblematiken, där engångs- och returglas utgör en betydande del.

Den teoretiska analysen får som utgångspunkt den traditionella ekonomiska teorin. Man kan betrakta individen som konsument av olika förpackningstyper, där en eller flera förpackningar inte är önskvärda ur samhällets synpunkt. Genom olika åtgärder kan samhället påverka konsumtionsmönstret.

Individen kan även betraktas som producent av natur. Naturen är en allmän nyttighet (public good), varför speciella komplikationer uppkommer när individen skall påverkas att vårda naturen. Dessutom sker den individuella produktionen och konsumtionen samtidigt.

Här följer kort beskrivning av L i n d b e r g s arbete.

Olika grupper i samhället ställer olika krav på hur företaget skall bete sig. Vissa av dessa krav institutionaliseras och resulterar i lagstiftning, andra krav kan dock spela roll för företagets beteende eftersom en överträ-

delse av kraven kan leda till konflikter mellan företaget och dess omvärld. Lagstiftningen anger därför en gräns för hur företagen kan bete sig. På grund av kraven från företagens omvärld kan företagen förväntas bete sig »bättre» än vad lagen kräver.

I de situationer då samhället eller grupper i samhället är missnöjda med företagets beteende, aktualiseras frågan huruvida samhället skall vidtaga åtgärder för att korrigera ett företag eller en kedja av företag. Problemet är sålunda att finna kriterier för att urskilja situationer av denna typ.

Om samhället har beslutat sig för att på något sätt reglera företagens beteende, hur skall då detta ske på ett ur samhällelig synpunkt lämpligt sätt?

Analysen kommer att ske i anslutning till ett aktuellt fall, d. v. s. frågan om reglering av engångsförpackningar för drycker.

Civilekonomerna Bengt Brodin och Jan Valdelin:

Processanalyser inom marknadsföringsområdet

För allt fler företag och branscher blir marknadsföring en allt viktigare funktion. Marknadsförhållandenas snabba förändringstakt ställer stora krav på företagens anpassnings- och innovationsförmåga. Projektet anknyter till denna problematik genom sin inriktning på studium av beslut rörande utveckling och lansering av nya produkter i svenska företag.

I projektet ses beslutsfattande som en informationsbehandlande process. Företagen betraktas som system för beslutsfattande (informationsbehandling), system där mänskliga komponenter är en huvudbeståndsdel. Följaktligen kännetecknas projektet av en beteendevetenskaplig grundsyn, där integration av olika discipliners kunskap är ett nödvändigt inslag.

Projektet består till största delen av en empirisk studie av produktutvecklingsbeslut. Beslutsprocesserna analyseras efter att data inhämtats genom intervjuer med berörda personer och studier av företagens dokumentering av processerna. Tonvikten läggs på informationens betydelse i beslutsprocessen: hur påverkas besluten av det sätt på vilket information insamlas, lagras, bearbetas och delgives i företaget.

På grund av att empiriska undersökningar av icke-rutiniserade beslutsprocesser av denna typ hittills icke utförts i någon större omfattning, beräknas resultatet, i form av ett antal cases, få nyhetsvärde i sig. Dessutom kommer analysen av olika systems organisationsstruktur, marknader och produkter relaterat till beslutsprocessen att bli ett steg mot en teori för systems innovationsförmåga.

Civilingenjör, fil. kand. Jan-Eric Österlund:

Data — modell — lösningsmetod

En jämförande modellstudie av »manpower planning systems».

Arbetet syftar till att ta fram modeller, som kan användas för att utifrån ett företags eller en organisations synvinkel beskriva och förklara personalrörligheten eller bestämma nyanställningsbehovet i organisationen. De anställda beskrivs av attribut som ålder, anställningstid och tjänsteställning. I en del av arbetet diskuteras olika sätt att representera sambanden mellan dessa attribut och individens benägenhet att lämna organisationen. Med detta material som utgångspunkt konstrueras sedan olika modeller, vars beteende studeras med simulering, numerisk och matematisk analys. Metodfrågor vid konstruktionen av simuleringsmodeller kommer härvid särskilt att uppmärksammas.

Ett antal experiment kommer att genomföras med modellerna, bl. a. för att studera åldersfördelningar i växande och stagnerande företag och för att försöka utröna modellernas användbarhet vid studiet av regionala arbetsmarknadsproblem.

Tillämpningar av denna studie för att prognostisera antalet anställda och deras struktur vid olika tidpunkter i en organisation kommer att visas. Slutligen skall en optimeringsmodell tas fram, som under vissa villkor och produktionsbetingelser anger det optimala antalet anställda vid olika tidpunkter med hänsyn till bl. a. utbildningskostnaderna.

Civilekonom Alfred Bretschneider:

Mål och målformuleringar för statliga myndigheter — betydelsen av målens utformning på olika nivåer inom en myndighet för en effektiv samordning, styrning och kontroll vid tillämpande av programbudgetering

Målbegreppet spelar en central roll för en organisations aktiviteter på olika nivåer. Projektet avser att studera de speciella förhållanden som i samband med målformuleringen är av intresse för verksamheten inom en statlig myndighet.

Det första syftet med projektet är att fördjupa den teoretiska diskussionen inom det aktuella problemområdet.

Det andra syftet är att mera konkret belysa verkan av alternativa sätt att utforma mål på olika nivåer i en myndighets verksamhet. En första utgångspunkt är därvid att målets reala innehåll och formerna kring dess fastställande är av grundläggande betydelse för en myndighets effektivitet och produktivitet. En andra utgångspunkt är att ett mål bör innehålla ett styrmoment men också utrymme för den aktuella nivåns egna initiativ och innovationer. Den lämpliga avvägningen mellan dessa två målkomponenter skall studeras.

Det tredje och vidare syftet är att projektet skall utgöra en byggsten i det pågående teoretiska modellbyggandet rörande offentligt beslutsfattande.

De antydda problemställningarna berör formerna för statsmakternas styrning av myndigheternas verksamhet och delar av verksamheten inom en

myndighet. I de ekonomi-administrativa metoder, som för närvarande utvecklas inom den svenska statsförvaltningen, är de nämnda frågorna av väsentlig betydelse.

Arbetet knyter an till problem som aktualiserats genom den s. k. programbudgeteringen för statsförvaltningen. Inom projektområdet ligger frågor som rör målets samband med planering, budgetering, samordning, utförande av arbetet och kontroll. Väsentliga problem är kopplingen mellan målens utformning, de statliga tjänstemännens beteende och efterkontrollens karaktär, konsistenskrav mellan mål på olika nivåer, målutformning och effektivitetskriterier och målens samband med de anställdas medinflytande.

Nationalekonomi

Professor Erik Dahmén:

Naturresurser, miljö och samhälle

Utgångspunkten för forskningsprojektet är att det i varje industrialiserat land, vilket politiskt och ekonomiskt system som där än råder, föreligger stora problem som följd av en pågående förbrukning av knappa naturresurser och förändringar i människornas levnadsmiljö. Projektet behandlar emellertid endast länder med s. k. marknadshushållning. Problemet är att det för närvarande inte finns några mekanismer, vare sig av marknads-mässigt eller av politiskt och institutionellt slag, som påverkar naturresurs-användning och miljö på ett sätt som med någon högre grad av sannolikhet är tillnärmelsevis rationellt. Med tanke på vad särskilt den naturvetenskapliga forskningen på senare år avslöjat, innebär detta stora risker. Samtidigt som det därför krävs skyndsamma åtgärder, som har utsikter att snabbt verka i rätt riktning, behövs satsning på tvärvetenskaplig forskning rörande möjligheterna att få en ändring till stånd med åtgärder, som vilar på en mindre osäker grund än många av de på senare år vidtagna eller för närvarande planerade.

Hittills har företrädesvis de samhällsekonomiska sidorna av problemen tagits upp inom här ifrågavarande forskningsprojekt. Härvid har teorin till att börja med ställts i centrum. En översikt av befintlig teori har färdigställt. Det gäller sedan bl. a. att med hjälp av vidareutvecklad teori finna kriterier och metoder för samhällseliga s. k. nytto-kostnadsberäkningar, som kan tjäna som underlag för målformuleringar ifråga om hushållningen med knappa naturresurser och ifråga om miljön. Försök till kvantifiering med empiriskt-statistiska metoder skall också göras. Vidare skall undersökas vilka medel som kan vara ändamålsenliga, när det gäller att få till stånd en önskad utveckling eller, i vart fall, att göra riskerna för misstag och därav följande ogynnsamma eller måhända ödesdigra framtida förlopp så små som möjligt. Till de medel, vilkas verkningar skall undersökas, hör dels sådana som har karaktär av regleringar, förbud och dylikt, dels sådana som

innebär ett utnyttjande av priser och avgifter bl. a. i syfte att påverka den tekniska utvecklingen, särskilt på något längre sikt.

Fil. kand. Jan Herin och B.A. Lewis Taylor:

Studier i allokeringsteori

Forskningsprojektet om resursfördelning består av två delprojekt:

Delprojekt A: Resursfördelningen och företagets målsättning

De teoretiska studierna om resursfördelningsproblem, som pågår vid nationalekonomiska institutionen, rör bl. a. betydelsen av marknadsimperfektioner för resursallokering och ekonomins effektivitet bedömd utifrån gängse välfärds-kriterier. Eftersom de flesta varumarknader utmärks av ofullständig konkurrens, utgör modeller för prisbildningen under monopolistiska och oligopolistiska förhållanden ett viktigt inslag i detta undersökningsprogram.

I teorin för marknadsvälfärd antas genomgående företagets målsättning utgöra en maximering av en för företaget specificerad målfunktion. Vid den enklaste formen av företagsbeteende antas företaget maximera sin vinst genom att anpassa sina handlingsparametrar för en tidsperiod.

Under senare år har, som alternativ till gängse vinstmaximeringsteori inom den ekonomiska mikroanalysen, utarbetats andra modeller för företagets beteende. Dessa modeller kan indelas i två grupper. Den första gruppen är maximeringsmodeller där fler argument än vinsten ingår i målfunktionen, den andra är satisfieringsmodeller där maximeringen ersatts med krav på ett uppfyllande av minimivärden på målsatta storheter. Även dessa ansatser utgör starka förenklingar av företagets målsättning och beslutsfattande.

Delprojekt A kommer att byggas upp som en jämförande studie mellan å ena sidan den traditionella marknadsteorin som vinstmaximerande företag och å andra sidan en marknadsteori för företag som endera maximerar en mer komplicerad målfunktion, bestämd av förutom vinsten t. ex. företagets likviditetssituation, eller söker produktionsprogram där bl. a. avkastningen och likviditeten satisfierar vissa minirestriktioner. Denna jämförelse skall sedan utnyttjas för att belysa hur de ekonomisk-politiska rekommendationer, som härleds ur den traditionella marknadsteorin, måste förändras för att politiken skall vara verksam i de alternativa marknadsformerna.

Delprojekt B: Intertemporal resursfördelningsproblem

Inom den nationalekonomiska vetenskapen har man på olika sätt sökt studera ekonomins tillstånd under en period och vilka välfärdsimplika-

tioner dessa tillstånd har i relation till möjliga alternativ. Däremot har man endast i ringa utsträckning studerat utvecklingsförlopp och välfärdsimplikationerna av olika alternativ därvidlag. Förklaringen till detta förhållande ligger till en del i att betydligt mer avancerade analysmetoder krävs för studier av dynamiska problem och att dessa metoder i väsentliga avseenden varit ofullständiga. Under senare tid har man emellertid utvecklat en matematisk teori, den s. k. kontrollteorin, för analys av just sådana problem som har med valet av den bästa utvecklingsvägen att göra. Närmare bestämt är det den s. k. maximiprincipen som här kan spela en central roll för ekonomisk teori och planering. I motsats till tidigare dynamiska analysmetoder (variationskalkyl t. ex.) kan maximiprincipen även analysera s. k. hörnlösningar och diskontinuerliga förändringar i den ekonomiska politiken (s. k. bang-bang-lösningar). Det betyder bl. a. att de för den traditionella ekonomiska analysen karakteristiska rekommendationerna om en jämn och lugn utveckling av de ekonomisk-politiska parametervärdena kan utsättas för en rigorös granskning.

I delprojekt B är avsikten att på ett principiellt plan behandla intertemporala resursfördelningsproblem, i vilka uppgiften är att hitta den bästa möjliga utvecklingsvägen. Projektet kommer att inriktas på analys av sådana problem, där s. k. hörnlösningar kan förekomma. Vidare gäller det att närmare undersöka under vilka ekonomiska förhållanden man kan erhålla bang-bang-lösningar för den ekonomiska politiken. Ett exempel som a priori kan tänkas ge resultat av detta slag är optimala utvecklingsförlopp i en tillväxtmodell, där man explicit tar hänsyn till kapitalets ålderssammansättning — vintage-modell.

Ekonomie doktor Lars Nabseth:

Spridning av ny teknik inom industrin

Den s. k. teknikfaktorns växande betydelse för den ekonomiska tillväxten samt det internationella intresset för en analys av faktorer bakom »teknologiklyftor» mellan länder utgör motiv för ett studium av hur snabbt tekniska nyheter kommer till användning inom industrin. Ekonomiska forskningsinstitut från fem europeiska stater och USA samarbetar sedan 1967 kring deskription och analys av teknikspridning inom industrin i dessa sex länder.

Tio under efterkrigstiden introducerade tekniska processer inom olika industribranscher har utvalts för ett samtidigt studium i dessa länder. Exempel på processer är syrgastekniken inom stålindustrin (Kaldo och LD), den numeriska styrningstekniken inom verkstadsindustrin, den s. k. Z-presstekniken inom pappersindustrin samt den skyttellösa vävstolstekniken inom textilindustrin. I en första etapp av projektet har en kartläggning

gjorts av spridningsförloppen. En rapport har publicerats under 1969¹ där spridningsbilder och kommentarer återfinns.

I projektets andra etapp är syftet att genom en utförligare analys diskutera och utveckla teorin för teknikspridning. Sex av de ursprungliga tio processerna har medtagits i denna etapp. I den utvecklade teoretiska modellen utgör innovationernas egenskaper, främst dess lönsamhet och lämplighet för det individuella företaget, en viktig grupp förklaringsvariabler. Vidare ingår i modellen egenskaper och förhållanden hos företagen, t. ex. resurser att erhålla och analysera information, ekonomiska resurser och inställning och attityder till ny teknik. Slutligen ingår i modellen en grupp miljövariabler som är gemensamma för en bransch eller ett land, t. ex. gemensamma branschaktiviteter samt lagar och bestämmelser som kan påverka spridningsförloppen.

Avsikten är att den internationella gruppen skall arbeta fram en gemensam rapport, vilken kommer att publiceras troligen 1971. I Sverige har insamlats material för ytterligare ett antal processer, och rapporter över teknikspridning inom vissa svenska branscher planeras under de närmaste åren.

Civilekonom Eskil Wadensjö:

Immigrationens ekonomiska effekter för Sverige

Undersökningen behandlar de ekonomiska aspekterna på immigrationen av arbetskraft till Sverige. Med detta avses dels de ekonomiska orsakerna till immigrationen och möjligheterna att göra prognoser för immigrationen under olika alternativa bakgrunder, dels immigranternas ekonomiska karaktäristik och deras ekonomiska assimilering i samhället.

Dessutom undersöks vilka effekter immigrationen har för emigrationsländernas, immigranternas och immigranländernas ekonomi. Tyngdpunkten kommer här att ligga på undersökningen av effekterna för immigrationslandet, dvs. effekterna för Sveriges ekonomi. Detta gäller bl. a. frågan om hur ett efterfrågeöverskott på arbetskraft påverkas av en immigration av arbetskraft på kort sikt. Resultatet är beroende av vilka investeringar som blir nödvändiga i och med immigrationen och av hur dessa fördelas över tiden, av hur produktionen påverkas av immigrationen och av hur efterfrågan förändras. Ett annat viktigt problem är hur betalningsbalansen påverkas av immigrationen på kort sikt.

För immigrationslandet är vi förutom att vi är intresserade av hur immigrationen påverkar ekonomin i olika avseenden också intresserade av att gö-

¹ (The Diffusion of New Technology, A Study of ten processes in nine industries. Särtryck ur the National Institute Economic Review, No. 48, maj 1969, IUI småtryck nr 46.)

ra en cost-benefit-kalkyl, där man betraktar immigrationen som en investering.

De uppgifter vi hade om immigranterna innan undersökningen startade var mycket knappa, och en stor del av undersökningen har därför ägnats åt datainsamling. Detta har skett bl. a. i form av en intervjuundersökning med 3 500 immigranter och med en svensk jämförelsegrupp på 1 000 personer. Dessutom har material insamlats genom en företagsenkät och genom intervjuer på ett antal företag med representanter för företagsledning och fackförening.

Fil. kand. Horst Hart och fil. kand. Casten von Otter:

Lokal lönebildning

Projektets syfte är att kartlägga några av de processer, som styr lönebildningen på en lokal nivå (företag). Projektet har betydelse för en vidgad förståelse av de faktorer — utöver de centrala arbetsmarknadsparternas förhandlingsbeslut — som påverkar individens inkomst och samhällets belöningsstruktur.

Projektet avser att undersöka förhållandena på fyra företag, valda så att de skall ge möjlighet till jämförelser av de yttre betingelsernas inverkan (storlek, arbetsmarknadsförhållanden och teknologi). Vid dessa fyra företag görs en bearbetning av den lönebokföring som finns, intervjuer med arbetstagare — såväl arbetare som tjänstemän, deras fackliga representanter och arbetsgivare.

Metoderna för datainsamling och bearbetning är delvis utprovade vid en förstudie, som utförts på bekostnad av Inrikesdepartementets Låginkomstutredning.

Undersökningsområdet kan delas in i tre huvudavsnitt:

1. *Företagets målsättning och lönens plats som ett medel att förverkliga denna.* En deskriptiv redogörelse för hur lönesystemet är uppbyggt, vad det innebär för löntagarna och en uppfattning om faktorer, som bestämmer systemets utformning.

2. *Den lokala förhandlingsverksamheten.* Det direkta inflytandet, som fackföreningarna har på lönerelationerna och över andra för lönesättningen betydelsefulla frågor.

3. *Arbetstagarens möjligheter.* I en given struktur har individerna olika möjligheter att utnyttja denna. Dels förekommer omplaceringar och omdefinition av arbetsuppgifter, dels har individerna olika möjligheter att fullt utnyttja löneförmånen. Det bör vara möjligt att kartlägga, i vilken utsträckning lönestrukturen är en stege för individerna att klättra på samt orsaker till att vissa grupper misslyckas med att göra sina krav gällande.

Civilekonom Marian Radetzki:

An analysis of the development effects of international assistance, with special reference to Swedish bilateral aid programs

Avsikten är att studera de effekter, som det internationella biståndet kan ha på mottagarländernas utveckling.

Först blir det nödvändigt att definiera uttrycket utveckling. Detta kan ges olika betydelse, med t. ex. ekonomisk, social eller politisk tyngdpunkt. Sannolikt kommer jag att använda mig av någon utvecklingsindex bland dem som på senaste år utarbetats av utvecklingsforskare. En sådan index brukar inkludera en rad olika variabler, vilka betraktas som viktiga i utvecklingsprocessen.

Därefter kommer jag att studera de faktorer som i u-länderna hindrar eller fördröjer utvecklingsprocessen. På vilket sätt kan nu det internationella biståndet i sina olika former hjälpa u-landet att komma förbi hindren på utvecklingsvägen? Min förhoppning är att komma fram till någon slags effektivitetsgradering för skilda typer av biståndsinsatser. Olika skalor för biståndets effektivitet får sannolikt göras upp för skilda grupper av u-länder.

Slutligen har jag för avsikt att undersöka i vad mån det svenska bilaterala biståndet är effektivt utformat enligt de normer, som jag kommit fram till ovan, och diskutera hur en förändring av biståndets inriktning skulle kunna höja dess utvecklingseffekter.

Prof. Tarlok Singh:

Planering och ekonomisk politik samt En studie av faktorer i den indiska landsbygdens utveckling

In the note on the programme for work at the Institute for International Economic Studies I had indicated two projects: 1) *Planning and Economic Management*, a study on six economies, namely, India, Sweden, Japan, USSR, Yougoslavia and Hungary, and 2) *An essay on Mass Poverty and the Economic System*.

In proposing this programme, I had hoped that before leaving Princeton, I would complete the study on *India's Development and the Future*. I was still at work on this project when I arrived in Stockholm. This has led to certain changes in my scheme of work at the Institute. I am currently engaged in completing my work on this study. It is my hope that this work should be more or less ready by the end of February, 1970. After completing the manuscript on *India's Development and the Future*, I hope to be able to concentrate on the preparation of *Planning and Economic Management*.

I have deferred work on the essay on *Mass Poverty and the Economic System* to a later stage in the year, when I shall be back in New York, where I am due to join UNICEF as Deputy Executive Director for Planning. This is scheduled for June 1970.

Fil. lic. Birger Möller:

Studier i Ceylons utvecklingsplanering

Anslaget har gällt tjänstledighets möjliggörande under del av 1969 för att slutföra författandet av en bok i nationalekonomi om ca 380 sidor med titeln »Industrialisering och sysselsättning som utgångspunkt för ekonomisk planering — studier i Ceylons utvecklingsplanering». Projektet är slutfört och boken utkommer 1970.

Bokens problemställning är hur förekomsten av betydande arbetslöshet och undersysselsättning i ett u-land kan påverka den ekonomiska planeringen. Detta utreds genom några kortare teoretiska avsnitt, varefter metoderna används på Ceylon för en typfallsstudie. Ceylons ekonomiska planer — två omfattande långtidsplaner och ett flertal mindre planer — analyseras jämte den ekonomiska politiken i samband med planernas genomförande. Det sysselsättningsskapande innehållet i planerna utreds genom studium av olika nationalekonomiska metoder som tillämpats vid planernas uppgörande samt den långsiktiga strategin i planerna i fråga om industrialisering och familjeplanering. Vidare diskuteras planmålsättningarna i detta hänseende liksom planernas inre konsistens och »tekniska» utförbarhet.

På Ceylon är ca 10 % av arbetskraftsstyrkan arbetslös. Dessutom är undersysselsättningen betydande. Problemställningen för forskningsuppgiften har varit att utröna vilken roll som sysselsättningssituationen kan spela och har spelat för den ekonomiska planeringen. Därvidlag har analyserats existerande planers målavvägningar, metodik som använts vid planuppgörandet och presenterad långsiktigsstrategi. De i planerna återgivna resonemangen har dessutom jämförts dels med de faktiska förslagen om olika projekt och om t. ex. investeringsbeloppens fördelning på sektorer, dels med planernas genomförande i praktiken och övrig aktuell ekonomisk politik.

Av betydelse för det sysselsättningsskapande, som de olika planerna syftat till, har inte minst varit hur kunskapen i landet successivt ökat om omfattningen av arbetslösheten och undersysselsättningen. Detta ägnas därför ett särskilt kapitel. Ett annat kapitel ägnas åt den industrialiseringspolitik som faktiskt bedrivits på 1960-talet, eftersom på mycket lång sikt ett väsentligt antal industrisysselsatta erfordras om full sysselsättning skall vara möjligt att uppnå i ett land som Ceylon med dess internationellt sett låga tal för åkerareal (och odlingsbar jord) per person. Då såväl den ekonomiska planeringens metodik som effektiviteten i dess genomförande nära sammanhänger med den interna politiska utvecklingen, som under efterkrigstiden präglas av bl. a. täta regeringsskiften och växlingar i ideologiskt avseende, har de politiska bakgrundsfaktorerna och deras samspel med planeringen diskuterats i boken.

Motsvarande problem rörande sysselsättningsskapande finns i många andra u-länder, vilka dels redan kännetecknas av betydande sysselsättningsproblem, dels med tiden kan möta förvärrade sådana genom sin befolk-

ningsökning, en eventuellt starkt begränsad förekomst av odlingsbar jord och en i utgångsläget smal industriell bas. Studien torde därför ha ett intresse i sina teoretiska och deskriptiva delar långt utanför den ram som typfallsstudien av just Ceylon innebär.

Arkitekt Rune Karlsson:

Development of traditional dwellings in Tanzania

Majoriteten av Tanzanias befolkning bor fortfarande i bostäder som till form, konstruktion och disposition är bestämda av landets gamla byggnadstraditioner. Oavsett vilka vägar den framtida bostads- och byggnadsutvecklingen kommer att följa, så måste man utgå från detta faktum och anpassa planering och byggnadsmetoder till dessa inhemska traditioner. Tyvärr är dock den aktuella informationen om dessa byggnadstraditioner mycket bristfällig, och det föreligger ett stort behov av en teknisk-funktionell inventering på detta område.

Utformningen av frågeformulär och checklistor har gjorts av projektledaren i samråd med University College, Central Statistical Bureau, Antiquities, Ujamaa Villages Division, och Ministry of Lands, Housing and Urban Development i Tanzania, och i samarbete med Avdelningen för Arkitektur, Lunds universitet, och Etnografiska institutionen, Göteborgs universitet. Insamlingen av materialet görs av fältpersonal på Central Statistical Bureau i Tanzania. Kontroll, kodning och analys av materialet görs av projektledaren i samarbete med personal från Central Statistical Bureau. Viss del av analysen och presentationen kommer att göras på Institutionen för Arkitektur, Lunds universitet.

Kulturgeografi

Fil. mag. Arne Gabrielsson:

Strukturförändringar inom den svenska malt- och läskedrycksindustrin under efterkrigstiden

Syftet med projektet är att beskriva och förklara struktur- och lokaliseringsförändringar inom malt- och läskedrycksindustrin i Sverige under 1950- och 60-talen. Projektet är uppdelat i tre delundersökningar.

1. Koncentration

Denna del har till syfte att visa strukturförändringarna i form av koncentration och rumslig omfördelning av produktion, antal sysselsatta och antal företag inom malt- och läskedrycksindustrin under 1950- och 60-talen, dvs. i vilken utsträckning de stora företagen idag kontrollerar en större del av branschens produktion och sysselsatta i förhållande till de övriga företagen än vad de gjorde igår. Förändringarna studeras med hjälp av olika kom-

parativa mätmetoder på riks- och regionplanet samt i form av storleksförändringar inom populationen.

2. Stordrift

I denna del behandlas orsakerna till malt- och läskedrycksindustrins omfattande strukturomvandling i form av branschkoncentration, som framför allt är en funktion av en stordrifts ekonomiska fördelar inom produktion och distribution, vilket kunnat tillvaratas genom att en föråldrad lagstiftning inom branschen slopats.

Utredningen avser att visa dels olika metoder att mäta stordrift, dels en genomförd beräkning av stordriftsfördelarna inom produktionen vid ett antal olikstora företagsenheter inom bryggeriindustrin.

3. Lokalisering

I denna delundersökning läggs två aspekter på lokaliseringen, dels det enskilda företags lokalisering och dels branschens optimala lokalisering.

Professor Sven Godlund:

Utvecklingslinjer beträffande nordisk transportförsörjning

En och kanske den viktigaste källan till förändring av en nations utveckling är dess anknytning till och inlemmande i ett större internationellt samarbete. En rad olika samarbetsformer för gemensamma ekonomiska, sociala och kulturella frågor har länkat samman skilda länder till komplexa system, vilka kräver omfattande analys för ernående av ökad förståelse av ett enskilt lands utveckling.

Syftet med arbetet har varit att med utgångspunkt från näringslivets lokalisering, förändring och integrering belysa de länksystem som existerar i Norden av idag och närmare söka utreda behovet av och fördelarna med för Danmark, Finland, Norge och Sverige gemensamma transportanläggningar.

Ansatsen enligt ovan har lett till ett studium av relationer på två nivåer, dels samarbetet mellan de nordiska länderna och dels de nordiska ländernas relationer till omgivande marknader. Förutom att behandla näringslivet och transportsystemet utifrån dessa utgångspunkter försöker vi dessutom att redovisa de förändringar som kan förväntas eller rekommenderas rörande bl. a. storflygplats, storhamn, oljehamnsanläggningar samt planeringssamarbete i gränsregionerna. Arbetet finns redovisat i Skriften »Nordtrans», Nordiska rådets utredningsserie 1969: 13.

Sociologi och socialpolitik

Professor Gösta Carlsson:

Programmet för sociologisk trendanalys

Den fortgående omdaning av samhället både framdrivs och yttrar sig i gradvisa och långsiktiga förskjutningar av individuella vanor och beteenden. Politisk inställning och röstfördelning, familjeideal, fruktsamhet, äktenskapsbildning, konsumtionsval och fritidens användning är exempel på sådana individuella beteenden där i varje givet ögonblick normalt ett mått av valfrihet föreligger och som följd härav individuell variation (diskretionärt beteende) men där förskjutningar av genomsnitt och aggregerade värden kan bli av stor betydelse, exempelvis i form av politiska trender och fruktsamhetstrender.

En sociologisk analys av långsiktiga beteendetrender är en relativt försummad uppgift beroende på den sociologiska forskningens starka inriktning på detaljstudier i tvärsnittsperspektiv; metodiska uppslag kan framför allt hämtas från demografi och ekonomisk teori. Avsikten är att på basis av konkreta exempel, svenska och utländska, bygga upp en i görligaste mån systematisk och teoretisk framställning med komparativt perspektiv.

Särskilt intresse tilldrar sig tidsfaktorn och de fördröjnings- eller eftersläpningstendenser som kan spåras och som fordrar uppmärksamhet, om man vill bygga upp en dynamisk teori för samhällsförändringar. Abstrakta modeller och simulationsteknik kommer också att prövas inom projektets ram. En fylligare presentation av bakomliggande tankegångar ges i den av Riksbankens jubileumsfond utgivna »Teori och metod i beteendevetenskaperna».

Fil. lic. Robert Erikson:

Social rörlighet i Sverige

Undersökningen avser en analys av den sociala rörligheten i Sverige baserad på bearbetningar av ett material som samlats in av Låginkomstutredningen.

I undersökningen skall företeelser belysas, vilka aldrig tidigare studerats i Sverige och där endast få studier tidigare gjorts utomlands. Vidare skall även tidigare studerade aspekter på rörligheten analyseras för jämförelse med andra undersökningar.

De områden som i första hand avses att belysas är följande: 1) Kvinnors sociala mobilitet; 2) Mäns sociala mobilitet, särskilt i syfte att studera skolutbildningens betydelse; 3) Rörligheten inom en generation; 4) Rörligheten mellan tre generationer; 5) Syskonskarans rörlighet och effekter av syskonskarans storlek och av syskonposition; 6) Effekter av olika förhållanden i

föräldrahemmet som förekomst av sjukdom, fullständigt hem eller ej, geografisk rörlighet, moderns förvärvsarbete etc.; 7) Effekter av social rörlighet på bl. a. psykisk och somatisk status; 8) Samband mellan olika karakteristika hos uppväxtorten och social mobilitet; 9) Samband mellan geografisk och social mobilitet.

Professor Edmund Dahlström:

Samverkan på arbetsplatsen

Projektet samverkan på arbetsplatsen avser att vara en handlingsorienterad forskning, som anknyter till diskussionen om fördjupad företagsdemokrati. På ett eller ett par företag, där företagsledning och facklig ledning ställer sig positiva till att på försök vidga företagsdemokratien, skulle inledningsvis en kartläggning göras av existerande system för samråd och medinflytande på olika nivåer. Forskarteamet skulle på grundval av denna utredning diskutera alternativ i demokratiutvidgande riktning med representanter för företagsledning och fackliga organisationer. Man skulle söka föra ut diskussionen om demokratiutvidgande åtgärder till alla på företaget. Detta skulle mynna ut i företagsdemokratisk försöksverksamhet. Förmodligen skulle sådan utvidgning ske successivt. Därefter skulle uppföljning och evaluering av försöksverksamheten ske. Denna skulle sträcka sig över några år.

Idéerna om denna forskning finns numera publicerade i Dahlström, E.: *Fördjupad företagsdemokrati. Forskningslinjer och handlingsalternativ*. Prisma. Stockholm 1969.

Docent Jan Trost och assistent Rolf Jonsson:

Sociologisk och socialpsykologisk alkoholforskning

Undersökningen rör prognosstudier bland alkoholmissbrukare intagna på allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

Undersökningens huvudsyfte är att utforma en prognosmetod, som möjliggör förutsägelser av utgången av försökspermitteringar från allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Avsikten är att det slutliga prognosinstrumentet skall vara av sådan karaktär, att det skall vara användbart inom anstaltsvården. För att nå detta huvudsyfte krävs en ingående analys av ett större antal faktorer, som kan antas ha inverkan på återanpassningsprocessen efter anstaltsvård.

Undersökningen utförs på ett material som insamlats under tiden 20.10.—5.12.1969 vid 17 allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare. Alla som försökspermitterats under denna tid ingår i undersökningen. Ett grundmaterial, som omfattar ca 80 variabler, har insamlats genom anstaltarnas personal. De patienter, som ingår i undersökningen, skall följas under en tid av ett år från dagen för försökspermitteringen, för att man skall försöka kartlägga hur återanpassningen har skett.

Direktör Ivar Hallvig och fil. kand. Dan Lundberg:

Enkätundersökning beträffande pressorienterad forskning

Ansvarig för denna undersökning är Dan Lundberg, som är sekreterare i Kommittén för masskommunikationsforskning (MASSK).

Bakom beslutet att genomföra undersökningen ligger målsättningen hos MASSK att åstadkomma en projektkatalog över forskningsprojekt, vilka bedöms som angelägna ur pressens synvinkel och som samtidigt är av sådant vetenskapligt intresse, att de kan antas attrahera berörda forskningsinstitutioner. Enkätundersökningen ingår som ett viktigt led i skapandet av en sådan projektkatalog.

Undersökningens direkta syfte är att från ett urval pressrepresentanter inhämta synpunkter på vikt och prioriteringsordning mellan olika forskningsområden och -uppslag. Svarspersonernas bedömningar skall sedan användas för att så långt möjligt säkra, att de projekt som inkluderas i den ovan nämnda katalogen återspeglar de önskemål och problemställningar som existerar inom en stor del av pressen.

Av största vikt i samband med denna typ av undersökning är givetvis själva frågeformulärets utformning — det måste vara lätt att besvara, frågor och definitioner bör vara entydiga, det måste täcka många olika undersökningsområden som a priori är av intresse etc. Förberedelserna har därför varit noggranna. Bland annat har tre mindre arbetsgrupper varit i verksamhet med att diskutera fram forskningsuppslag i anslutning till olika typer av beslutsproblem. Dessa grupper företrädde i tur och ordning storstadspress, landsortspress och vecko- samt specialpress. Resultaten av dessa gruppdiskussioner har bearbetats och systematiserats. Värdefulla synpunkter erhöles också under en av MASSK arrangerad informationskonferens i oktober 1969. På basis av dessa förberedelser har slutligen ett utkast till formulär utarbetats. Efter »remissbehandling» i bl. a. MASSK och de olika arbetsgrupperna föreligger nu formuläret i färdigt skick.

Själva undersökningen startar i slutet av januari 1970, då frågeformuläret sänds ut till ett icke slumpmässigt urval av ca 40 personer, vilka representerar i det närmaste lika många tidningsföretag. Urvalet kan karakteriseras som ett urval av »nyckelpersoner» med hänsyn till forskningsintresse och överblick av aktuella problemställningar inom pressen. Resultaten beräknas föreligga i mars. Planer föreligger också på att genomföra en andra undersökningsetapp, vilken skulle innebära utsändning av ett något enklare frågeformulär till ett större urval personer (förslagsvis 150—200 resp.). Detta breddade urval skulle då främst beredas tillfälle att ta ställning till de resultat som framkommer i etapp I. Om denna andra etapp genomförs, kan den beräknas vara slutförd någon gång maj—juni 1970.

Direktör Ivar Hallvig, fil. lic. Ola Melén, ekon. lic. Olof Hultén:

Nordisk dokumentationscentral för masskommunikationsforskning

Sveriges Radio och Svenska Tidningsutgivareföreningen har gemensamt tagit initiativet till en studie kring en nordisk dokumentationscentral för att främja den hittills relativt utvecklade nordiska forskningen kring masskommunikation och massmedia.

Undersökningen, som genomförs av ekon. lic. Olof Hultén, har mötts av ett stort intresse från alla de nordiska länderna. Den framställning, som hittills har gjorts till de nordiska radioföretagen och tidningsutgivareföreningarna, har resulterat i definitiva löften om ekonomiskt stöd till ett värde av ca 50 000/år under en uppbyggnadsperiod. Nordiska Rådets kulturutskott har mottagit utredningsrapporten och kommer att bifoga den som en bilaga, när Nordiska Rådet behandlar motionen om en gemensam satsning på en utökad forskning kring våra massmedia. Nordiska Rådet sammanträder den 7 februari 1970 i Reykjavik. Kulturutskottet kommer att yrka på större satsning och att en nordisk parlamentarisk arbetsgrupp tillsätts. Utredningsrapporten kan här komma att spela en viktig roll.

Förutom den akademiska forskningen är det meningen att dokumentationsverksamheten skall omfatta även det som görs av press, radio och TV själva, vidare undersökningar som offentliga organ och näringslivet genomför samt den allmänna debatten kring massmedia och deras inflytande.

Verksamheten förutsätts bli uppsökande och insamlande. Forskningslitteraturen, de allmänna massmedia och akademiska institutioner kommer att fortlöpande övervakas och relevant material dokumenteras i ett referenssystem som föreslagits.

Statskunskap

Fil. lic. Bo Särilvik:

Representationsundersökningen

Representationsundersökningen genomföres av en forskargrupp vid Göteborgs universitets statsvetenskapliga institution. Forskningsprogrammet innefattar med avseende på datainsamling dels en riksomfattande panelundersökning av valmanskåren, som genomfördes i anslutning till valen 1964 och 1968, dels en undersökning, som utfördes genom intervjuer med riksdagsledamöter under våren 1969. Intervjumaterialet kompletteras bl. a. genom ekologiska data rörande valkretsar, kommuner m. m., från röstlängderna hämtade uppgifter om valdeltagandet inom panelurvalet vid de fyra valen 1962—1968 samt data beträffande voteringar m. m. i riksdagen.

I detta forskningsprojekt söker man med beteendevetenskapliga metoder

genomföra en empirisk undersökning av en central aspekt av den representativa demokratin i vårt land, nämligen relationerna mellan väljare och deras representanter på rikspolitisk nivå. En av huvuduppgifterna i forskningsprogrammet består i att man empiriskt studerar representationsprocessen genom att med olika metoder söka fastställa vilket mått åsiktsöverensstämmelse som föreligger mellan å ena sidan riksdagsmännens uppfattningar och å andra sidan opinionerna bland deras väljare. I anslutning härtill undersökes inom projektet vissa aspekter av opinionsbildningsprocessen inom elektoratet. Härvid undersökes bl. a. variationen med avseende på politiskt engagemang och politisk participation inom elektoratet så att man kan klarlägga vilka relationer mellan väljare och valda som framträder, när väljarna uppdelas efter sådana faktorer som graden av allmänt politiskt intresse, information, participation m. m. Vidare studeras (med utnyttjande av undersökningens panelkaraktär) stabiliteten över tid hos väljarnas preferenser och förväntningar i fråga om politikens innehåll.

I projektets forskningsprogram ingår vidare delundersökningar, där man empiriskt undersöker sambanden mellan å ena sidan väljarnas attityder till partier och politik och å andra sidan sådana betingande sociala faktorer som social stratifiering, sociala könsroller, generationsskillnader och participation i organisationer. Ehuru dessa undersökningar primärt gäller elektoratet, är de länkande till undersökningens huvudfrågeställning genom att de inriktas på att behandla grundläggande förutsättningar för uppkomsten av »politiskt effektiv» opinionsbildning. Tillsammansantagna bildar de en andra huvudlinje i forskningsprogrammet, som består i att man empiriskt undersöker hur den representativa demokratiens innehåll influeras av strukturella egenskaper hos det sociala systemet.

Undersökningar av den representativa demokratins funktionssätt på basis av intervjuundersökningar, som vänder sig både till elektoratet och till dess parlamentsrepresentanter, har under senare år utförts eller planerats i flera länder. Vid genomförandet av den svenska undersökningen har ett nära samarbete upptagits med den amerikanska forskargrupp, som utförde den första av dessa undersökningar i Förenta staterna och därefter medverkat vid tillkomsten av liknande studier i bl. a. Storbritannien och Frankrike. Genom detta vetenskapliga samarbete kan den svenska undersökningen infogas i ett internationellt forskningsprogram.

Fil. lic. Kjell Goldmann:

Internationella normer och krig

Detta projekt innefattar tre delstudier. I den första görs ett försök att vidareutveckla grundläggande sociologiska föreställningar om »social kontroll» på ett sådant sätt att modeller av denna typ blir användbara för analys av internationell politik. Ett väsentligt led i detta teoretiska arbete är

att ge begreppet »existerande norm» en klar, operationell innebörd. Mot denna teoretiska bakgrund görs i projektets andra etapp ett försök att identifiera vissa av de normer, som för närvarande »existerar» i det internationella systemet i vad avser inledande av mellanstatlig krigföring. Detta sker huvudsakligen genom ett jämförande studium av regeringsuttalanden, som under perioden 1945—67 gjorts för att rättfärdiga deltagande i krig mellan stater.

En biprodukt av projektets andra etapp är typologiserad information om deklarerade krigsmotiv. I projektets tredje del undersöks i vad mån statistiska samband kan påvisas mellan detta slags motiv och olika bakgrundsvariabler såsom t. ex. militär styrka och teknisk-ekonomisk utvecklingsnivå. Huvudsyftet är härvid att undersöka i vad mån resultaten av tidigare forskning om samband mellan staters konfliktbeteende och sådana bakgrundsvariabler bekräftas, när konfliktbeteende differentieras i termer av deklarerade motiv.

Projektet bör kunna ge fördjupad kunskap om och förståelse för hur det internationella systemet fungerar: resultaten bör också i någon mån kunna vara till nytta för försök att sannolikhetsgradera alternativa framtida händelseförlopp, exempelvis i säkerhetspolitisk planering och diskussion.

Forskning om forskning

Fil. lic. Bertil Nordbeck:

Forskaren och forskningens psykologi

Projektet avser huvudsakligen fortsatta studier av forskningsarbetet hos licentiander och doktorander. I viss utsträckning behandlas också frågan om vilka faktorer som påverkar selektionen av forskare bland studerande vid universitet och högskolor.

Det forskningsfält inom vilket projektet rör sig är mycket litet systematiskt och empiriskt studerat, även internationellt sett. Detta gör att undersökningar inom detta område är speciellt betydelsefulla men inte endast från teoretiskt vetenskaplig synpunkt utan även genom det praktiska värde de kan ha sedda t. ex. från en universitetspedagogisk aspekt, för forskarutbildning och forskarrekytering.

För att ge en ram till våra undersökningar ämnar vi fortsätta en påbörjad utveckling av en arbetsmodell över forskningsprocessen, i första hand på grundval av licentianders och doktoranders forskningsarbete. Arbetet bygger på en litteraturgenomgång och analys av intervjumaterial.

Vidare studeras kritiska moment i forskningsarbetet genom att följa upp och närmare penetrera resultat från våra explorativa undersökningar. Dessa studier behandlar följande problem: 1. Allmän kategorisering och karakteristik av kritiska moment, speciellt beträffande kriser och stimulerande moment. Vi avser särskilt att studera de kritiska momentens rela-

tion till olika forskningsaktiviteter och olika delar av forskningsarbetet samt vissa aspekter av tidsfaktorns, kommunikationens och olika personlighetsfaktorers betydelse. 2. Kritiska moment vid identifiering, selektion och formulering av problem. 3. Relationer mellan informell forskningskommunikation och olika mått på forskningsbegåvning (produktivitet, kreativitet). 4. Forskningsstil, speciellt i kritiska moment. 5. Speciella differentiel-la aspekter: data från i ovan nämnda studier relateras till forskningsbe-gåvningsvariabler, kön och biografiska data.

Vid studier av de faktorer som påverkar selektionen av forskare stude-ras variabler relaterade till planer och intresse dels för lic.- och doktors-studier, dels för forskningsarbete.

Psykologi och pedagogik

Docent Knut Larsson:

Den nervösa och hormonella kontrollen av det sexuella beteendet

Trots sin dominerande betydelse har det sexuella beteendet rönt ringa uppmärksamhet i experimentell psykologi och fysiologi. Vår kunskap om de biologiska mekanismer, som styr detta beteende hos människor och djur, är därför mycket bristfällig. I föreliggande projekt har olika aspekter av det sexuella beteendet upptagits för undersökning, dess beroende av indivi-dens erfarenhet, dess sensoriska utlösning samt dess neurala och hormonella kontroll.

Social erfarenhet. Man har tidigare trott att det sexuella beteendet är »instinktivt» och opåverkat av individens erfarenhet. Försök utförda i mitt laboratorium har visat att denna uppfattning är felaktig. Djur som isole-rats från sina syskon vid födelsen och som först i vuxen ålder konfronterats med en hona, är endast i undantagsfall i stånd att kopulera. De reagerar vanligtvis på honan och försöker bestiga henne men lär sig först efter många timmars försök och misslyckande att orientera sig riktigt i förhållande till henne och att införa penis i vagina. Hur denna inläring i detalj försiggår är ej känt.

Sensorisk kontroll. Det sexuella beteendet utgör ett svar på omvärldens stimulering. En grundläggande fråga är därför: Vilka stimuli framkallar sexuella svar? Problemet kan angripas genom att variera stimulus utseen-de eller genom att eliminera ett eller flera sinnesorgan. Vi har begagnat båg-ge dessa metoder i våra försök.

Neural kontroll. De spridda iakttagelser, som nu är tillgängliga rörande hjärnans och ryggmärgens kontroll av det sexuella beteendet, låter sig för närvarande ej sammanfogas i en sammanfattande modell. Försök utförda i mitt laboratorium har visat att vissa delar av hjärnbarken, särskilt de

s. k. frontalloberna, är viktiga för att djuret skall svara på sexuella retningar. Förstörs dessa, försvinner det sexuella beteendet.

Av särskilt intresse är iakttagelsen av lesioner i ett begränsat område i hjärnans basala del, den s. k. preoptiska-hypothalamiska regionen, medför totalt bortfall av all sexuell aktivitet. Detta område mottager rikligt med nervtrådar från luktloberna och också från andra delar av hjärnan, och observationer från andra lobationer tyder på att i detta område även befinner sig nervceller känsliga för könshormon. Även elektrisk stimulering av detta område kan ge upphov till en drastisk ökning av det sexuella beteendet.

Hormonell kontroll. Könshormonen har åtminstone två funktioner i kroppen: 1) På tidigt embryologiskt stadium påverkar de utvecklingen av könsorganens och de medierande centralnervösa mekanismerna; 2) I det vuxna djuret utgör könshormonen en förutsättning för sexuell beteende.

Den första funktionen har demonstrerats genom försök, där djuren berövats sina könshormonproducerande organ omedelbart vid födelsen. Under sådana förhållanden förblir djuren inkapabla till normal sexuell aktivitet i vuxen ålder även vid tillförsel av stora doser könshormon.

Professor David Magnusson:

Klinisk inferens: Studier rörande problem vid personbedömningar

Subjektiv bedömning intar en central funktion i en psykologs arbete. Mot den bakgrunden är det av stor betydelse att närmare undersöka vad som karakteriserar bedömningsprocessen och bedömningars tillförlitlighet. Målsättningen med projektet är att genom systematiska studier av bedömningsprocessen ge vidgade kunskaper om de data som utnyttjas och därigenom ge underlag för en förbättring av den metodik som används vid bedömningar i praktiskt psykologiskt arbete.

Som exempel på frågeställningar som systematiskt studeras i detta projekt kan nämnas följande: Hur beror bedömares sätt att fungera kognitivt och bedömningars tillförlitlighet av mängden och karaktären av den information som står till buds? Hur väljer bedömarna bland tillgänglig information, när denna är för stor för att kunna behandlas? Hur mycket relevant information kan en bedömare faktiskt använda? I vilken utsträckning kan bedömare utnyttja icke-lineär systematisk varians i informationsunderlaget? Under vilka förutsättningar och på vilket sätt förändrar en bedömare sin bedömning av en person, när ny information tillkommer?

Forskningen bedrivs inom en teoretisk referensram, som beskriver bedömningssituationen som en interaktion mellan två system: det ekologiska systemet och det organismiska systemet. Analysen av de båda systemen separat och interaktionen mellan dem göres med statistiska modeller.

Fil. lic. Gunnela Westlander:

En undersökning av mentalhälso-relevanta miljöfaktorer i yrkesarbete och andra livsområden

Undersökningen har tilldelats ett projekteringsanslag för utarbetande av teori och metoder. Den är en fortsättning på ett antal svenska och utländska studier inom det arbetssociologiska fältet, där man studerat arbetsvillkoren främst inom industriellt arbete och dess samband med arbetstillfredsställelse och positiv mental hälsa (= mentalhäsodefinition inom den »friska» zonen av befolkningen).

I dessa studier har man genomgående kunnat konstatera ett generellt samband mellan grad av arbetstillfredsställelse och grad av mental hälsa. Det psykologiska utbytet i termer av arbetstillfredsställelse och mental hälsa har också kunnat återföras till vissa karaktäristika hos arbetsbetingelserna som kan föras under rubriken utrymme för självbestämmande. I Sverige har fil. lic. Bertil Gardell, PA-rådet, med anslag från Riksbankens jubileumsfond, utfört den mest omfattande studien.

Relationen arbetsutbyte—mentalhälso-relevant anpassning ger uppslag till olika frågeställningar, som i den påbörjade undersökningen synes angelägna att få besvarade. I vilken utsträckning är mentalhösotillståndet ett urvalskriterium för befordran eller direkt placering på en förhållandevis högre yrkesnivå på arbetsplatsen? I vilken utsträckning är det en effekt av arbetsutbytet? I vilken omfattning bidrar yrkesutövningen jämfört med erfarenheterna inom andra livsområden till mental-hälso-nivån hos individen?

Miljöförhållanden och deras betydelse för individen har ett speciellt intresse i våra dagar, då man i en fortgående rationalisering inom produktion och arbetsliv samtidigt vill ha hänsyn till de psykologiska konsekvenserna för individerna.

Fil. lic. Bertil Mårdberg:

Utveckling och prövning av generell modell för urval och klassificering av personal

Projektet kan ses som ett försök att totalangripa en mängd problem inom arbetspsykologin, såsom användning av teorier för människors beteende, analys av olika faktorer i arbetet som påverkar människan, analys av hur bedömning av faktorer i arbetet och av personer går till. I en första fas sker emellertid en koncentration på studium av dessa problem vid urval och klassificering av personal inom olika företag. Inom arbetspsykologin kan man tala om ett valideringsdilemma, dvs. det föreligger påtagliga problem att följa upp prognoser av individuellt beteende i olika arbetssituationer. Projektets nuvarande problem är att utveckla en generell modell för lös-

ning av dessa problem och pröva den i praktiskt arbetspsykologiskt arbete.

I samband med arbetet med den generella modellen för urval och klassificering av personal har behovet av en formulering av en individteori blivit explicit. Hur fungerar en individ? I vilka termer och med vilka modeller bör hennes beteende beskrivas?

Följande egenskaper utmärker enligt en grov schematisering mänskligt beteende:

— möjlighet att lära in från enkla till komplicerade färdigheter
— använda inlärdna mönster i nya situationer för att lösa lätta och svåra problem

- anpassningsförmåga till olika miljöers olika krav
- förmåga till intellektuell lösning av teoretiska och sociala problem
- förmåga att bibehålla (lagra) förvärvade färdigheter och kunskaper.

Detta ger egenskaper, som äger viss stabilitet.

Inom praktisk arbetspsykologisk verksamhet har hittills implicit eller explicit störst vikt lagts vid stabiliteten i beteende. Individen antas äga stabila egenskaper i olika omfattning.

Det finns behov av formulering av en individteori som är generell och tar hänsyn till inlärningsförlopp, miljöanpassning, förändring av egenskaper, variationer av beteende i olika situationer och möjliggör observationer av dessa förhållanden. Ett flertal psykologer arbetar med individteorier av sådant slag. Inom projektet skall denna erfarenhet tas till vara.

Resultat av projektet kommer att bli bättre metoder för urval och klassificering av personal och generellt sett bättre samband mellan tre nivåer inom arbetspsykologi, nämligen a) individteori, b) analysmodellen och c) observationer av hur olika personer klarar sitt arbete och vilka faktorer i arbetet som påverkar dem mest.

Fil. lic. Ulla Olin:

Etologiska principer för mänskligt massbeteende i relation till befolknings-tillväxt

Trots ett växande intresse för mänsklig befolkningstillväxt och de problem, som är förknippade därmed, är forskningen inom området i många avseenden förvånande outvecklad. Litteraturen i ämnet kan i stor utsträckning karakteriseras som klassificerande beskrivning. Föreliggande projekt avser att öka förståelsen av det beteendemönster, som styr vår befolknings-tillväxt, genom att betrakta det i utvecklingshistoriskt perspektiv.

Bakgrunden till detta förfarande är de senaste decenniernas framsteg i utforskningen av de mekanismer, som under relativt stabila förhållanden tenderar att göra befolkningstillväxten i djurvärlden självreglerande. Kortfattat uttryckt innebär detta, att katastrofala ökningar och minskningar motverkas av därtill anpassade förändringar i djurens beteendemönster.

Forskningen inom detta område är speciellt avancerad beträffande däggdjuren, till vilka Homo sapiens hör. Beträffande dessa har man funnit, att olika former av social eller konventionell tävlan, vars intensitet regleras av djurtätheten, tycks utgöra en avgörande faktor i befolkningskontrollen. Med tanke på att vårt reproduktionsmässiga beteende är utvecklingshistoriskt betingat, tager föreliggande studie sin utgångspunkt i hypotesen, att även mänsklig befolkningstillväxt återspeglar variationer i intensiteten i social tävlan, som tycks vara en sammanhållande faktor i alla mänskliga samhällen och som i sista hand, vare sig det gäller människor eller djur, måste garantera samhällets fortbestånd. I princip innebär detta endast en till synes logisk utvidgning av den sedan länge accepterade och tillämpade likheten mellan människans och andra däggdjurs fysiologi.

Som ett exempel på en applikation av detta synsätt må nämnas en just avslutad studie av »Trångboddhet i städerna och befolkningskontroll». I denna studie har projektledaren sökt påvisa hur den trångboddhet, som hittills utan undantag utgjort ett viktigt inslag i övergången från ett traditionellt agrarsamhälle till ett modernt industri-samhälle, var en viktig och möjligen avgörande faktor i den likaledes allestädes åtföljande skärpta befolkningskontrollen. I detta sammanhang må endast två aspekter av detta arbete anföras. Med tanke på den långvariga och ofta akuta, för att inte säga katastrofala, bristen på bostäder, framstår barnbegränsning som det enda sättet att tillskansa sig ett minimum av lugn och ro, utan vilket flertalet människor är oförmögna att effektivt delta i kampen för tillvaron. Vidare — eftersom människans liksom djurens beteendemönster i viktiga avseenden formas av uppväxtmiljön — krävde denna anpassning till det moderna samhällets reproduktionsmönster ofta en generation, d. v. s. en trångbodd barndom förefaller ha varit en viktig ingrediens i barnbegränsningen. Detta tillsammans med det relativt utdragna förloppet av omflytningen från landsbygd till städer är den huvudsakliga förklaringen till den totalt sett långsamma övergången till låga födelsetal.

Professor Wilhelm Sjöstrand:

Frihet och jämlikhet som pedagogiska grundbegrepp inom västerländsk demokrati sedan slutet av 1700-talet

Utgångspunkten tas i nutida svensk debatt på olika håll (politiska partier, organisationer, utredningar, enskilda), därpå behandlas den aktuella utländska diskussionen, vidare de mänskliga rättigheterna och europakonventionen, viktiga inlägg under 1800-talet samt slutligen också det grundläggande meningsutbytet i framför allt Amerika och Frankrike under 1700-talets senare hälft. Problemen följs alltså »baklänges». Juridisk expertis kommer att användas för tillkomsten av relevanta avsnitt i deklARATIONEN om de mänskliga rättigheterna 1948 och europakonventionen 1950.

I arbetet »Idéerna som drivkraft. En vänbok till Tage Erlander» skriver Kurt Samuelsson: »Kan idékritiken genom att påvisa det galna få människor att pröva om sin ideologi, till exempel befria dem från vissa värderingar genom att släppa dem som är ohållbara i verklighetsföreställning eller logik, får den i sig själv en social funktion.» Den aktualitet, som frågan om frihet och jämlikhet fått, inte minst i vårt eget svenska samhälle, gör att de anförda orden blir tillämpliga på föreliggande projekt. En såvitt möjligt objektiv analys av begreppens innebörd och funktion inom demokratin fram till nu kan bli ett viktigt hjälpmedel i de fortsatta strävandena att bygga planeringen för framtiden på så säker och klar grund som möjligt. Begreppsanalys sker ofta bäst i historisk belysning. Den humanistiska forskningen har här en insats att göra, som kan bli av stor samhällelig betydelse.

Professor Åke Bjerstedt:

Samverkan, självständighet, psykisk agilitet: Några aspekter på framtidsberedskap som utbildningsmål

Det påpekas ofta i diskussionen om utbildningsmål för såväl den obligatoriska skolan som för gymnasiala och postgymnasiala utbildningslinjer, att man inte bara bör syfta till att ge de studerande kunskaper och specifika färdigheter, eftersom dessa snart blir föråldrade. Stor vikt bör dessutom läggas vid mer allmänna färdigheter och attityder, som gör individen skickad att fungera i ett snabbt föränderligt samhälle. Det gäller således att fostra till en framtidsberedskap utöver den som ligger i behärskandet av en given kunskapsmassa, bl. a. beredskap att samverka störningsfritt och produktivt, beredskap att med kritisk självständighet ta ställning till ett växande flöde av mer eller mindre saklig information och propaganda, en psykisk rörlighet som förmår möta nya problem fördomsfritt och kreativt.

Lika stor som enigheten är om att utbildningsmål av denna typ är viktiga, lika ringa är egentligen vår kunskap om de bästa sätten att förverkliga sådana målsättningar, och lika dåliga är våra möjligheter att objektivt mäta huruvida dessa målsättningar uppnås. Här finns ett komplext och besvärligt forskningsområde av potentiellt stor betydelse för våra möjligheter att befrämja en positiv utveckling av samspelet mellan individ och samhälle.

Vid lärarhögskolan i Malmö har olika forskningsarbeten påbörjats med inriktning på specifika aspekter av detta problemområde. Projekten stödes ekonomiskt av Skolöverstyrelsen. Det av Jubileumsfonden erhållna tilläggsanslaget, som tas i anspråk fr. o. m. vårteminen 1970, är avsett att möjliggöra en samordning och intensifiering av detta pågående projektarbete.

Socialmedicin och psykiatri

Professor Börje Cronholm m. fl.:

Depressioner och depressionsbehandling — kliniska, farmakologiska och biokemiska aspekter

Depressionssjukdomar är vanliga och medför mycket ofta långvarig arbetsförmåga, ofta även behov av sjukhusvård under kortare eller längre tid. Förutom det svåra lidande, som dessa sjukdomar innebär för den sjuke, är de sålunda av stor samhällsekonomisk betydelse.

Elektrobehandling eller medikation med tricykliska antidepressiva medel kan i regel avsevärt mildra sjukdomen och förkorta dess varaktighet. För att mera effektivt kunna utnyttja behandlingsmetoderna erfordras emellertid bättre kännedom om deras verkningsmekanism. Detta förutsätter ökade kunskaper bl. a. om läkemedlens omsättning i organismen samt om det biokemiska underlaget för olika slag av depressionstillstånd.

Förutsättningen för humanfarmakologiska och biokemiska studier av depressionstillstånd är en noggrann analys och så vitt möjligt objektiv registrering av sjukdomen från olika aspekter. I föreliggande projekt studeras sjukdomens art med hjälp av formaliserad skattning av olika symtom, huvudsakligen i enlighet med en av en forskargrupp i Newcastle under ledning av Martin Roth utvecklad metod, samt med hjälp av psykologiska undersökningsmetoder. Särskilt vill vi klassificera symtombilden i dimensionen »endogen — exogen» som uppfattas som ett symptomatologiskt kontinuum troligen på basen av en underliggande etiologisk dikotomi. Sjukdomens svårighetsgrad och dennas förändring under behandling registreras med en av Cronholm och Ottosson sammansatt skattningsskala samt med hjälp av personalskattning enligt en av Schildkraut utarbetad skala.

Sjukdomens art och grad kommer att relateras till vissa biokemiska parametrar, främst halten i cerebrospinalvätskan av nedbrytningsprodukter från vissa biogena aminer. Ett flertal undersökningar från senare år tyder på att rubbningar i omsättningen av sådana biogena aminer som noradrenalin och/eller serotonin är av fundamental betydelse vid depressionstillstånd. Tack vare tillgång till metoder med såväl stor specificitet som hög känslighet kan denna del av undersökningen ge väsentliga informationer om de biokemiska rubbningarna vid depression.

Sjukdomsförloppet studeras med hjälp av ovannämnda skattningsskalor och förändringar i sjukdomsgraden relateras till ovannämnda biokemiska parametrar. Vid behandling med tricykliska antidepressiva relateras graden av förbättring vid olika tidpunkter till halten läkemedel i plasma. Det har redan visat sig, att biverkningarnas utpräglingsgrad är relaterad härtill men ej till den dos, som patienten erhållit. Detta är ett mycket viktigt resultat, som kan föranleda omprövning av doseringsprinciperna för en rad olika läkemedel.

Både vid behandling med antidepressiva medel och vid elektrobehandling kommer det terapeutiska resultatet att sättas i relation även till sjukdomstypen (endogen—exogen) och till premorbida personlighetsdrag.

Professor Gunnar Inghe och docent Bo Bjerner:

Behovet av social och medicinsk rehabilitering i Stockholms läns landstingsområde

Undersökningen görs av socialmedicinska institutionen, Karolinska institutet, i samarbete med Rehabiliteringskliniken, Danderyds sjukhus. Den vill klarlägga och mäta behovet av somatisk, psykiatrisk och social service för de funktionsnedsatta i en region. Härvid tas hänsyn till fysiska handikapp, psykiska faktorer och sociala förhållanden i ett sammanhang. Uppskattningarna utgår från ett representativt urval i befolkningen, så att undersökningens fynd också gäller för hela befolkningen med vissa marginaler.

Urvalet görs i två faser. I en första fas görs ett stort urval som undersöks med en postenkät och några registerdata. I en andra fas använder man sig av dessa data för att få fram de personer som skall undersökas mera i detalj. Urvalet i denna andra fas blir totalt nästan tre tusen personer, bestående av sådana som primärt verkade funktionsnedsatta samt ett urval bland de övriga för kontroll av att bland dem inte gömmer sig fall av funktionsnedsättning.

Personerna i andra undersökningsfasen kallas till Danderyds sjukhus för att under en dag undersökas av allmänläkare, psykiater, socialarbetare och psykolog. Fysiologiska och kemiska tester, syn- och hörselundersökningar samt möjligen tandundersökningar görs samtidigt. På grundval av undersökningarna görs ställigen en bedömning av behoven av medicinska och sociala resurser för varje enskilt fall. Eftersom urvalet är representativt för befolkningen, kan sedan de totala behoven av resurser i regionen uppskattas.

Professor Sven-Olof Brattgård:

Analys av vårdartjänst för svårt rörelsehindrade

De svårt rörelsehindrades situation och möjligheter till integrering i samhället sammanhänger intimt med tillgången på bostäder och vårdartjänst, som kan tillgodose deras behov. Bostadssituationen har under de senaste åren beaktats i allt högre grad. Minst lika viktig är dock frågan om vårdartjänsten. Hittills har man, när man mött dessa behov, försökt klara situationen efter hemåldringsvårdens principer eller efter de linjer man följer vid organiserandet av en vårdavdelning. Våren 1969 gjordes en analys av vårdartjänstbehovet bland 21 handikappade studenter på studenthemmet

»Domus» i Stockholm. Behovet av vårdartjänst hos den enskilde handikappade sammanhänger med hans handikapp, hans grad av rehabilitering, hans motivation och arbetssituation samt hans inkomst. Det finns också ett flertal psykologiska faktorer som måste beaktas. Den handikappades behov av personell hjälp motiveras också av hans tillgång till och möjligheter att använda tekniska hjälpmedel, hans bostadssituation, transportfrågans lösning m. m. Domusundersökningen visade på dessa problem men kunde också påvisa olika åtgärder, som kunde tänkas påverka såväl den handikappades psykologiska och sociala situation som driftskostnaderna. Bostadstekniska ingrepp och rehabiliteringsåtgärder borde sålunda enligt undersökningen kunna minska vårdartjänstkostnaderna med ca 50 %. Nyligen genomförda undersökningar vid avdelningen för handikappforskning vid Göteborgs Universitet över rörelsehindrades och andra handikappades situation visar att behovet av vårdartjänst till över 90 % täcks genom insatser av de anhöriga. Då anhöriga i längden inte kan klara denna uppgift, är det samhällets sak att svara för vårdartjänsten.

De planerade analyserna av vårdartjänst kommer att ske i samarbete med socialvården i olika städer och med Stiftelsen Fokus. Detta senare sammanhänger med att Stiftelsen Fokus håller på att bygga upp en vårdarservice för ca 180 svårt handikappade i integrerad boendemiljö.

De frågeställningar, som kommer att bearbetas är främst: 1. De handikappades behov av vårdartjänst. 2. Kan tekniska och andra insatser (sociala, psykologiska) reducera behovet av personell assistans. 3. Hur bör vårdartjänsten vara organiserad för att ge den handikappade bästa utbytet (tekniskt och psykologiskt) och samtidigt vara den mest effektiva ur samhällets synpunkt. 4. Vilka ekonomiska konsekvenser medför vårdartjänsten och hur bör kostnaderna fördelas mellan samhället och den enskilde.

Överdirektör Sven Forssman, professor Nils Lundgren, professor Ulf Sundberg m. fl.:

Ergonomisk systemanalys av uppkomstmekanismer för olycksfall med speciell hänsyn till skogsbrukets problem

Olycksfall i arbete orsakar årligen enskilda personer stort lidande och medför för samhället stora kostnader för produktionsbortfall och olika former av ersättningar. Enligt yrkesskadeförsäkringslagen anmälda olycksfall uppgick sålunda under år 1968 till ca 131 000.

Någon egentlig forskning rörande arbetsolycksfall har inte förekommit i landet under senare år. Ett vetenskapligt angreppssätt på olycksfallsfrågan är av tvärvetenskaplig natur och kräver medverkan av specialister inom arbetsteknik, arbetsfysiologi och psykologi.

För att skapa en forskargrupp av denna sammansättning har Arbetsmedicinska Institutet tillsammans med Forskningsstiftelsen Skogsarbeten och

Skogshögskolan bildat en särskild projektgrupp för forskning rörande arbetsolycksfall. Gruppens sammansättning betingas av att skogsbruket är en bransch, där frekvensen olycksfall i arbetet är speciellt hög och syftet är i första hand att få underlag för handläggning av den allvarliga skadesituationen där. Branschens problem har under hösten 1969 ytterligare accentuerats genom ett stort antal dödsolyckor vid avverkning av stormfälld skog.

Avsikten är även att med skogsarbetet som konkret studieobjekt generellt utveckla metoderna för forskning rörande arbetsolycksfall. Utgångspunkt för gruppens arbete är att olycksfall eller tillbud till olycksfall orsakas av ett avbrott i det förväntade samspelet mellan människa, maskin, material och miljö. En beskrivning av detta samspel kan därför användas för att klarlägga hur omgivningen anpassats till människans förutsättningar och begränsningar, t. ex. när det gäller att tolka information och att i händelse av en farlig situation parera eller fly. Arbetet beräknas ske i nära samarbete med Department of Applied Psychology vid Aston University i Birmingham. Ledare för denna institution är professor W. T. Singleton, en av världens främsta experter på systemergonomi.

Det valda angreppssättet för olycksfallsproblemen har bedömts lämpligt med hänsyn till den mycket snabba utvecklingen i arbetslivet och i samhället.

Arbetsgruppen har börjat sin verksamhet med strukturering och viss instrumentutveckling gällande främst tillbudsregistrering. Fr. o. m. den 1/1 1970 kommer verksamheten att finansieras genom Riksbankens jubileumsfond, som ställt 100 000 kr. till förfogande.

Överläkaren, docent Arne Bergsman och överläkaren, docent Lars-Göran Allgén:

Diagnostik och terapi vid narkomani

Projektet omfattar tre delprojekt: I. Klinisk diagnostik och terapi vid narkomani; II. Psykologiska och sociologiska studier vid narkomani; III. Kemisk laboratoriediagnostik och biokemiska studier vid narkomani.

I. Klinisk diagnostik och terapi vid narkomani

Detta projekt avser att bedriva systematiska studier av diagnostiken och olika terapimöjligheter vid narkomani genom successivt insamlande av erfarenheter och prövningar av olika alternativ.

Diagnostiken av narkomani är svår, inte minst bedömningen av återfall hos patienter under eller efter behandling på sjukhus. Objektiv laboratoriediagnostik med påvisande eller uteslutande av missbrukade droger är ett nödvändigt komplement till övrig diagnostik.

Uppfattningarna om lämplig terapi vid narkomani går starkt isär. Detta gäller framför allt den i Sverige vanligaste missbruksformen: Intravenöst

missbruk av olika centralstimulerande medel. Numera kan man bedöma denna missbruksform som minst lika svår som heroinmissbruk. Terapi-problemen gäller bl. a. avgiftning med ställningstagande till abstinens, depression etc. Vårdperiodens längd i slutet och öppen vård. Farmakoterapi, psykoterapi, gruppterapi och/eller individualterapi. Socioterapi. Rehabilitering med fortsatt terapi i olika former.

II. Psykologiska och sociologiska studier vid narkomani

Projektet avser systematiska, psykologiska och sociologiska kartläggningar när det gäller narkomaner. Patienter med diagnosen narkomani omfattar en heterogen grupp individer där det måste anses viktigt att redan på ett tidigt stadium i behandlingen genom objektiva och systematiska kliniska undersökningsmetoder kartlägga de olika individerna med avseende på intellektuella och personlighetsmässiga resurser. Hittills inom projektets ram utförda psykologiska testningar har visat sig vara av stor betydelse för uppläggningsen av ett behandlingsprogram för den enskilde patienten. Hittillsvarande erfarenheter av framför allt de projektiva testningarna har visat grava personlighetsrubbingar som motiverat speciella ställningstaganden vid val av olika behandlingsmetoder. Av största betydelse är den sociala bakgrunden och miljön, inte minst med tanke på den gruppdynamik man ser vid spridningen av narkomani.

III. Kemisk laboratoriediagnostik och biokemiska studier vid narkomani

För diagnostiken av narkomani och kontroll av narkomaner under behandling erfordras upprepade laboratorieundersökningar för bestämning av förekomst av droger i kroppsvätskor. Undersökningarna är krävande och tidsödande. Kapaciteten för dessa analyser är för närvarande låg i vårt land både vad beträffar den metodologiska och den mängdmässiga sidan av verksamheten.

Den här planerade undersökningen är målinriktad och avser att ge vidgade kunskaper beträffande kemisk och instrumentell analysmetodik för bestämning av missbrukade droger och besläktade läkemedel i kroppsvätskor (blod, urin). Den avser även att åstadkomma kliniska erfarenheter av metoderna genom snabb tillämpning i praktiskt kliniskt arbete för att ge hållpunkter för tolkningen av erhållna resultat. I första hand inriktas arbetet på utveckling av analysmetodik för droger och läkemedel, för vilka lämplig metodik för närvarande saknas. Vidare eftersträvas effektivisering och automatisering av vissa analystyper för att kunna öka mängdkapaciteten.

I anslutning till dessa undersökningar avser vi att genomföra klinisk värdering av analyserna i nära samarbete med doc. Bergsmans grupp (projekt I) samt att för vissa droger genomföra metaboliska studier hos människor. Slutligen avser vi att för vissa droger hos människa studera bioke-

miska förändringar vid drogberoende: adaptation av detoxifierande enzym-system och interferens med endogena aminer.

Med. lic. Bengt Herulf:

Narkotikakonsumtion bland stockholmsungdom

Undersökningen syftar till en beskrivning av konsumtionsvanorna samt konsumenternas motiveringar till konsumtionen. Vidare skall konsumenterna beskrivas med avseende på vissa bakgrunds- och personlighetsvariabler. Konsumentgrupper med olika typer av konsumtion skall jämföras, vidare skall konsumenter och icke-konsumenter jämföras. Några grupper ungdomar som långat narkotika skall beskrivas beträffande vissa egenskaper.

Ett försök till orsaksanalys skall göras utifrån social-psykologiska och individual-psykologiska begrepp.

Materialet som bearbetas medelst datamaskinteknik omfattar informationer rörande 1) ca 8500 skolungdomar som besvarade en anonym enkät i april 1969, 2) alla ungdomar i Stockholm som upptäcktes konsumera narkotika sista halvåret 1967, vilka blev föremål för intervjuer efter fastställt frågeformulär, samt 3) ca 80 konsumenter som projektledaren haft att göra med personligen.

Övrig medicin

Professor Bo Holmstedt:

Utnyttjande av digital laboratoriedatamaskin för ökning och intensifiering av den toxikologiska forskningskapaciteten

Institutionen för toxikologi, Karolinska institutet, sorterar under Statens medicinska forskningsråd och har som grupp existerat sedan 1964. Vid institutionen har framförallt arbete nedlagts på metoder och apparatur för beteendepsykologisk toxikologi och utarbetandet av analysmetoder, som tillåter bestämning av ämnen i kroppsvätskor i pikogram mängder (10^{-2} gram).

Kunskapen om vår kemiska miljö har alltmer accentuerat vikten av studier av *giftverkan av små doser och låga koncentrationer*. De traditionella toxikologiska metoderna är här icke längre tillräckliga. Genom att kombinera djurexperimentella beteendepsykologiska metoder med de förfinade analysteknikerna kan väsentlig information erhållas rörande betydelsen av exposition för låga koncentrationer av toxiska föreningar.

Institutionens nuvarande verksamhet kännetecknas av goda instrumentella resurser, vilket leder till en kraftig ansamling av data och till alltmer komplicerade försöksbetingelser. Avsikten med det aktuella projektet är att utnyttja en modern laboratoriedatamaskin för de djurexperimentella och

analytiskt kemiska försöken i syfte att ernå säkrare resultat och att effektivare utnyttja vår tillgängliga instrumentpark.

Användningen av kemiskt-tekniska preparat ökar för närvarande kraftigt. En grupp ämnen, som fått alltmer ökad användning, är de s. k. organiska lösningsmedlen. Vi vet ej tillräckligt om betydelsen av den kontinuerliga exposition, som vissa yrkesgrupper (t. ex. målare, lackerare, damfrisörskor m. fl.) utsättes för.

Med detta som bakgrund utgöres det första delprojektet av en pilotstudie av giftverkan hos vissa lösningsmedel med omfattande praktisk användning. Vi studerar inverkan av lösningsmedelsångorna på vissa inlärda beteenden hos djur (reaktionsförmåga, tidsupplevelse etc.). Försöken styres och registreras av datamaskinen, som lagrar och bearbetar den erhållna informationen. Denna är installerad sedan september 1969.

Docent Lars Beckman och överläkare Bertil Cedergren:

En genetisk-demografisk och blodgruppsserologisk undersökning av populationsstrukturen i norra Sverige

Isolering och migration kan studeras direkt genom registrering av individers faktiska flyttningar t. ex. avståndet mellan äktenskapskontrahenters födelseorter, samt indirekt genom frekvensen av kusunäktenskap eller genom statistisk analys av strukturen hos olika genetiska system t. ex. blodgrupps-system.

En ingående analys av populationsstrukturen är nödvändig för att man skall kunna bilda sig en uppfattning om mekanismerna för spridning av arvsanlag i en befolkning (genetisk epidemiologi). En populationsanalys kan också bidra till att belysa t. ex. hur stor del av den genetiska sjukligheten i befolkningen som kan tillskrivas omfördelning och utklyvning av »gamla» mutationer och hur stor del som beror på nyttillkomna mutationer.

Den nordsvenska populationen är sammansatt av etniska element av lapskt, finskt och sydsvenskt ursprung. Det finns stora skillnader mellan dessa folkgrupper med avseende på blodgruppsfrekvenser. Man kan vänta sig att den ökade allmänna rörligheten med den därav följande ökande blandningen mellan individer av olika etniskt ursprung bör leda till en utjämning med en statistiskt påvisbar tidstrend i frekvensen av olika blodgrupper.

Det är typiskt för den nordsvenska populationen att sällsynta ärftliga sjukdomar kan förekomma i en hög frekvens i ett avgränsat område (ett isolat) men praktiskt taget saknas i regionen i övrigt. Detta har sannolikt sin grund i en snabb och isolerad tillväxt av ursprungligen små delpopulationer, vilkas genetiska sammansättning till stor del dikterats av slumpen. Det finns för närvarande få områden i världen som erbjuder sådana naturliga förutsättningar för isolatforskning som norra Sverige. Härtill kommer

att den för Sverige unika befolkningsregistreringen medger genealogiska undersökningar, som inte kan utföras i många andra länder.

Detta projekt har till syfte att studera den genetiska heterogeniteten hos den nordsvenska befolkningen genom en jämförande analys av migrationsförhållanden, blodgruppsgenetiska variationer och fördelningen av ärftliga sjukdomar och anomalier. Undersökningen kan bidra till att öka kunskapen om de krafter som påverkar geninnehållet i humana populationer. Förutom de allmänt populationsdynamiska aspekterna kan även en del antropologiska frågeställningar ytterligare belysas. Den komplicerade sammanvävningen av olika folkgrupper i norra Sverige är ännu ej helt utredd och frågan om samernas ursprung är fortfarande höljd i dunkel. Det är vidare angeläget att rädda något av kunskapen om norra Sveriges befolkning, innan den fortskridande hybridiseringen utjämnat alla skillnader.

Docent Bo K. Siesjö:

En långsiktig studie av fysiologiska och biokemiska vävnadsförändringar vid skallskador och andra former av hjärnskador

Forskningsprojektet avser en experimentell och klinisk studie av hjärnvävnadens energiomsättning, syrabasomsättning och cirkulation vid olika former av hjärnskador, framför allt de som orsakas av direkt våld mot hjärnan (trafikolyckor) och de som är sekundära till olika chocktillstånd. Hjärnans celler är extremt känsliga för även kortvariga syrgasbristtillstånd, och varje avbrott av blodförsörjningen leder till en anaerob ämnesomsättning med anhopning av organiska syror och utarmning av energirika föreningar. Vid skadetillfället kommer ofta primärt en del nervceller att skadas irreversibelt, men i många fall beror den slutgiltiga skadan på följd tillstånd i form av ökat intrakraniellt tryck, hjärnsvullnad och cirkulationsrubbingar, vilka ofta antages vara orsakade av den rubbade ämnesomsättningen vid partiell syrgasbrist. Det är forskningsprojektets mål att studera den skadade vävnadens ämnesomsättning och cirkulation och att finna de behandlingsmetoder, vilka ger en optimal möjlighet för cellöverlevnad.

Forskningsprojektet bearbetas av en grupp på 7—8 forskare från neurokirurgiska, neurologiska, anesthesiologiska och kirurgiska specialiteter och gruppen har ett intensivt samarbete med laboratorier i Europa och Amerika. Projektet drives med en grundforskningsmässig del, där vissa aspekter av hjärnans normala syrabas- och energiomsättning studeras, en applicerad del i vilken de kliniska huvudproblemen reproduceras i djurförsök samt en klinisk del med analyser på blod och cerebrospinalvätska i utvalda patientfall. I projektets experimentella delar göres analyser av syrabasvariabler i blod, cerebrospinalvätska och hjärnvävnad, av elektrisk aktivitet, av relevanta energirika föreningar och aminosyror samt slutligen av total och regional cirkulation.

Professor Lars Werkö m. fl.:

Försök att förhindra hjärtinfarkt

Avsikten är att försöka hindra utvecklingen av hjärtinfarkt och hjärnblödning bland män i åldern 45—55 år i en storstadsbefolkning (Göteborg). Detta sker med hjälp av en screeningundersökning som tar omkring 10 minuter och som syftar till att få fram dem som har hög risk att få hjärtinfarkt och hjärnblödning. Omkring 20 % av männen i denna befolkningsgrupp tillhör högriskgruppen. Bland dem finns 3/4 av alla de infarkter som kommer att utvecklas.

Dessa högriskindivider kommer att behandlas individuellt och i grupp. Behandlingen kommer att vara riktad mot blodfett, vikt, blodtryck, rökning, bristande fysisk aktivitet och stress. Målet är att för varje individ minska antalet och graden av de olika riskfaktorerna så mycket som möjligt med hänsynstagande till individens önskemål och läggning.

En identisk kontrollgrupp, som ej blir föremål för undersökning eller behandling, har utvalts. Experimentgruppen och kontrollgruppen kommer att följas i 4—5 år. Skillnaden i insjuknande i hjärt-kärlsjukdom mellan de bägge grupperna kommer att avgöra om experimentet lyckats.

Bakgrunden till undersökningen är att mer än hälften av dem som avlider gör det i hjärt-kärlsjukdom, framför allt hjärtinfarkt och hjärnblödning. Den traditionella sjukvården har mycket begränsade möjligheter att behandla dessa sjukdomar. En av anledningarna är att mer än hälften av dem som avlider i hjärtinfarkt gör det utanför sjukhuset, vilket också innebär utanför våra sjukvårdsmöjligheter.

Ett alternativ förefaller förebyggande verksamhet att vara. Tyvärr har ingen kunnat övertygande visa, att det är möjligt att förebygga hjärtinfarkt. Den här pågående undersökningen är ett försök att bland medelålders män förebygga hjärt-kärlsjukdom.

Biträdande professor Jan Sjövall:

Studier av alkohols effekter på steroidhormon- och fettomsättning

Projektet avser två huvudproblem:

1. Hur påverkar alkohol balansen mellan hydroxy- och ketosteroider i organismen?

Kvinnliga och manliga könshormoner samt binjurebarkens hormoner har en steroidstruktur. I vissa fall är steroiden ett aktivt hormon, när den har en hydroxylgrupp (t. ex. testosteron och cortisol), och blir inaktiv när denna oxideras till ketogrupp (bildning av androstendion resp. cortison). I andra fall (t. ex. progesteron) är ketosteroiden den aktiva formen. När alkohol förbrännes i levern, sker oxidationen delvis på bekostnad av andra oxidativa processer, och jämvikten förskjutes så att en ökad mängd reducerade

ämnen upphopas. Vi har visat att detta även gäller för vissa steroidpar i blodet; under förbränning av mycket små alkoholemängder ökar koncentrationen av hydroxysteroiden på bekostnad av ketosteroiden. Det fortsatta arbetet går ut på att visa för vilka steroidhormontyper detta gäller. Dessa studier göres delvis med hjälp av alkohol innehållande väteisotoperna deuterium eller tritium, varefter dessa isotoper spåras och bestäms i steroiderna. Det är nödvändigt med avancerad metodutveckling, som skall möjliggöra analyser och isotopbestämning med mängder under 10^{-9} gram. För detta ändamål användes gaskromatografi-masspektrometri kombinerat med databearbetning av magnetbandsregistrerade mätvärden.

Genom att på detta sätt definiera hur steroidhormonbalansen kan förändras i organismen efter alkoholförtäring blir det eventuellt möjligt att bedöma om hormonella rubbningar — påverkande t. ex. leverfunktion eller centrala nervsystemet — kan vara av betydelse för alkoholens sekundära effekter på människan.

2. Hur metaboliseras alkoholens väteatomer?

Denna del av projektet går ut på att spåra väteatomerna som vid oxidationen övergår från alkohol till andra föreningar för att till slut bilda vatten. Deuterium- och tritiummärkt alkohol användes i dessa försök, och vi har visat att bara vissa steroider bygger in dessa isotoper under alkoholförbränningen. Genom att utvidga dessa studier till att gälla även andra ämnesgrupper, bl. a. fettämnen, hoppas vi kunna belysa vilka reaktioner i levern som speciellt påverkas när alkohol förbrännes. En sådan kunskap kan t. ex. bidra till förståelsen av hur leverskador uppkommer.

Naturvetenskap

Fil. lic. Malin Falkenmark:

Sjöars hydrologi

Projektet syftar till att studera vattenomsättningen i sjöar, av betydelse för frågan om en sjös förmåga att sprida och vidarebefordra avloppsvatten. Rörelseschemat måste på ett komplicerat men lagbundet sätt bero av sjöns volym, konfiguration, djupförhållanden, exposition, skiktning, relativa placering av in- och utlopp, vattenföringens storlek och fördelning under året etc.

Undersökningen är indelad i två huvudskeden, föregångna av en förundersökning. Det första huvudskedet avser studium i relativ detalj av en sjö med enkelt bäcken. Det andra avser jämförande studier i successiva grupper av sjöar med systematiskt varierade karakteristiska egenskaper.

Undersökningens första huvudskede, som förberetts under året, avser sjön Velen i västgötska delen av Vätterns tillrinningsområde. Förundersökningen har sedan 1/7 1967 bekostats av Statens naturvetenskapliga forskningsråd.

Vattentemperaturen registreras sedan våren 1969 automatiskt varje kvart på 11 olika nivåer i 4 olika vertikaler längs sjöns djupfåra. Hösten 1969 tillkom två ytterligare temperaturstationer för mera speciella mätningar: den ena gäller temperaturförhållandena i en vik — vikarna tros ha väsentlig betydelse för omsättningen av värme och vatten i en sjö. Den andra stationen med två vertikala armar på inbördes 10 m. avstånd syftar närmast till att studera vattenmassans »paketighet».

Strömningsförhållandena studeras med hjälp av i vattnet nedsänkta flytkroppar, s. k. strömkors. Under hösten har utprovats en ny teknik, där automatiserad uppföljning av strömkorsens läge sker med hjälp av radar. Genom intermitterent fotografering av radarskärmen erhålles en film på vilken ljuspunkter återger vattnets rörelser. För studier av *vattenståndets* mikrovariationer har en året-runt-pegel under hösten installerats och en andra förberetts.

Förberedande arbete har utförts för en registrerande och bättre ADB-anpassad *meteorologisk station*. Databearbetningen har förberetts genom IHD-kommitténs ADB-grupp i samarbete med bl. a. SMHI. Rutinmässig databearbetning avses komma igång våren 1970.

De *hydrokemiska* studierna omfattar månatlig vattenprovtagning jämte analys av halten syre resp. koldioxid i ett stort antal punkter i vattenmassan, möjliggörande en indelning av densamma i 9 djupskikt och 7 horisontalområden. Utvärderingen avser bl. a. förflyttningen av totalsyre resp. värme mellan de olika delarna av vattenmassan.

Under 1969 har ett program utarbetats för *limnologiska* studier i sjön, vilket delvis börjat genomföras. Samtidigt har laborator Karlgren, Statens Naturvårdsverk, inträtt i projektledargruppen. Arbetet med projektet bedrivs i nära samarbete med Naturvårdsverkets limnologiska undersöknings Ekolngrupp.

Humaniora

Teol. lic. Ragnar Norrman:

Kyrkosamfunden och social miljö. En regionalundersökning 1862—1968

Projektet bedrivs vid Kyrkohistoriska institutionen i Uppsala och är regionalt begränsat till Uppsala ärkestift. Detta inrymmer i sig vitt skilda sociala och religiösa strukturer och är därför intressant ur religionssociologisk synpunkt. Hur dessa religiösa strukturer påverkas av de sociala, kulturella och ekonomiska förändringarna i samhället utgör den egentliga forskningsuppgiften. Undersökningen avser församlingar inom såväl fria samfund som Svenska kyrkan.

I inledningsskedet undersökes vilken geografisk spridning väckelse, missions- och nattvardsföreningar och friförsamlingar har haft i stiftet under tidsperioden. Samtidigt undersökes vilka områden, som starkast berörts av

befolkningsomflyttningar, och hur urbaniseringen och industrialiseringen har fortlöpt. Med dessa primära undersökningar som bakgrund kommer sedan vissa typförsamlingar att väljas ut. För dessa skall undersökas bl. a. hur friförsamlingar har bildats, hur Svenska kyrkan har arbetat och hur de olika samfundstyperna har utbredd sig i olika samhällsstrukturer.

Målsättningen för projektet är att analysera hur det moderna samhället förändrar samfundens yttre och inre villkor inom följande områden: hur ledarskikten är rekryterade, hur samfundens religiösa och sociala funktioner förändras, hur samhällsomvandlingen påverkar lokaliseringen av frikyrkosamfundet och Svenska kyrkans församlingsindelning samt, i slutet av perioden, hur den ekumeniska samverkan växer fram till följd av de förändringar som har skett.

Docent Sven Tägil:

Stats- och nationsgränser som konfliktskapande/konfliktavledande faktorer

Undersökningens primära mål är att testa en teoretisk modell för gränskonflikter med utgångspunkt från historiska data från vissa bestämda områden och tidsavsnitt med syftet att erhålla konkreta uttryck och mått på gränsernas konfliktskapande och konfliktavledande egenskaper. I en första fas begränsas forskningsarbetet till centraleuropeiska gränsproblem under mellankrigstiden. Inriktningen har bestämts av uppfattningen att minoritets- och gränsproblem i denna del av världen spelat en viktig roll för uppkomsten av andra världskriget. En central fråga synes vara om gränsproblematiken varit av primär eller sekundär natur i detta sammanhang.

En undersökning av gränsernas konfliktskapande respektive konfliktavledande natur innebär naturligt nog en fokusering mot gränskonflikter. Detta konfliktbegrepp måste ges en relativt vid tolkning. Det kan inte enbart få gälla öppna konflikter — sådana där våld i en eller annan form kommer till användning — utan det måste täcka även tillstånd av mer eller mindre stark spänning. Arbetet måste inriktas på en mätning av gränsernas stabilitet vid olika tidpunkter, med strävan efter att få så exakta mått som möjligt på denna stabilitet. Undersökningen måste med andra ord läggas upp utefter en tidsaxel. Måtskalans ytterpunkter ligger å ena sidan vid den öppna konflikten, å andra sidan vid ett fullständigt accepterande, på olika bestämda politiska plan, av gränserna.

Särskilt intresse ägnas uppkomsten av gränserna och de i varje enskilt fall använda principerna för gränsdragningarna. Vidare studeras gränsernas signifikans utefter en tidsaxel, gränsfunktionerna och den från respektive stater bedrivna minoritets- och gränspolitikerna. Först sådana noggranna analyser kan ge underlag för bestämning av vilka faktorer som påverkar stabiliteten hos statsgränser.

Docent Uno Boklund:

Utarbetande av en edition av Carl Wilhelm Scheeles korrespondens

Miljöförstöringen torde jämte atomklyvningen vara de båda företeelser som i modern tid mer än någonting annat förändrat levnadsbetingelserna för mänskligheten. Det är av vikt att klarlägga faktorer, vilka på ett så avgörande sätt kunnat ingripa i utvecklingen, och den förnämsta möjligheten härtill ligger i utforskandet av det mångfacetterade komplex av idéer, hugskott och tankar, som på sin tid ledde fram till den s. k. kemiska revolutionen. Under senare hälften av adertonde århundradet var det nämligen denna, som omvandlade den primitiva alkemin och guldmakarkonsten till den exakta vetenskap, som mer än någon annan av människan förvärvat kunskap idag visar sin ödesdigra dubbla natur av välsignelsebringare och förstörare.

De händelser som ledde till syrets upptäckt och därmed till den kemiska omvälvning, som efter hand i allt hastigare takt omgestaltat världen, har intensivt studerats av vetenskapshistoriker både i Europa och Amerika, men framför allt i England och Frankrike, hemortsländerna för tvenne av kemiens förgrundsgestalter, Priestley och Lavoisier.

Det beklagliga är emellertid att trots att själva den grundläggande syreupptäckten tidigast gjordes i Sverige av Carl Wilhelm Scheele, är vare sig hans egen eller vårt lands verkliga insats vid den moderna kemiens födelse utredd, och långt mindre har man försökt att klarlägga det inflytande hans djuplodande forskning utövade på det samtida europeiska tänkandet.

Klarhet härutinnan är emellertid ett nödvändigt villkor för klarhet ifråga om den kemiska revolutionen. Därför är det här beskrivna projektet, nämligen grundforskning i form av dechiffriering, tolkning, kemiskt sakkunnig kommentering, översättning till engelska och publicering av Scheeles laboratorieprotokoll och av hans viktiga korrespondens med samtida kemister ofrånkomligt, för att dessa oskatlbara dokument skall bli tillgängliga i sådan form, att inhemska såväl som internationell vetenskapshistorisk forskning i fortsättningen verkligen skall kunna tillgodogöra sig innehållet (något som tidigare ej varit fallet) och äntligen bli i stånd att belysa problemet i dess helhet.

Övrigt

Dag Hammarskjöldbiblioteket, Uppsala:

Central utlåning av filmkopior av FN-material

Dag Hammarskjöldbiblioteket har under år 1969 använt medel ur det anslag, som beviljats biblioteket av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, till inköp av mikrofilmade FN-dokument, varav hälften har anlänt och betalats, och de återstående 500 filmrullarna är beställda. Under år 1970

kommer dessutom en läsapparat — om möjligt med kopieringsapparat — att inköpas.

Ovannämnda mikrofilmer utgör en komplett uppsättning av det stencilerade FN-material, som utkommit sedan organisationens begynnande, och är avsedda för central utlåning. Dag Hammarskjöldbiblioteket är ett s. k. limited depository library för FN-dokument, vilket innebär att det mottager allt tryckt material från FN-högkvarteren. Däremot har biblioteket ingen möjlighet att härbärgera allt stencilerat material, vilket uppgår till ett 50-tal hyllmeter per år. För forskningen är det emellertid av stor vikt att ha tillgång till detta ursprungliga och oförkortade källmaterial, som för närvarande ej finns komplett på något offentligt bibliotek i Sverige. (Riksdagsbiblioteket har dock en tämligen fullständig uppsättning.) Då Dag Hammarskjöldbiblioteket i första hand är ett FN-bibliotek, dit många forskare vänder sig, är det av största betydelse att kunna anskaffa mikrofilm av detta material för att därigenom kunna lämna en bättre service till såväl Uppsala som, genom interurban utlåning, övriga delar av landet.

Statistiska uppgifter

Ansökningar behandlade av Riksbankens jubileumsfond 7/10 1965 — 31/12 1969

(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade ansökningar		Avslagna ansökningar		Summa		Beviljat belopp i % av totalbeloppet
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	
Samhällsvetenskap	211	34 236	99	19 995	310	54 231	50,6
Ekonomisk historia	19	1 806	6	1 476	25	3 282	2,7
Företagsekonomi	20	2 321	12	1 599	32	3 920	3,4
Nationalekonomi	20	3 073	10	2 009	30	5 082	4,5
Kulturgeografi	28	6 802	7	1 948	35	8 750	10,1
Sociologi och socialpolitik	32	3 997	30	6 506	62	10 503	5,9
Statistik	19	2 143	2	2 002	21	4 145	3,2
Statskunskap	20	6 228	10	836	30	7 064	9,2
Forskning om forskning	8	919	2	368	10	1 287	1,4
Psykologi/pedagogik	37	6 140	19	3 140	56	9 280	9,1
Juridik/kriminologi	8	807	1	111	9	918	1,2
Socialmedicin/psykiatri	26	4 667	5	1 499	31	6 166	6,9
Övrig medicin	18	4 678	10	3 831	28	8 509	6,9
Naturvetenskap	25	11 653	19	53 485	44	65 138	17,2
Teknik	6	1 390	16	10 749	22	12 139	2,1
Humaniora	38	6 862	36	11 406	74	18 268	10,1
Informationsbehandling	4	1 898	2	2 111	6	4 009	2,8
Övrigt	7	2 289	13	713	20	3 002	3,4
Summa	335	67 673	200	103 789	535	171 462	

Ansökningar behandlade av Riksbankens jubileumsfond under år 1969

(Belopp i tusental kronor)

Ämnesområde	Beviljade ansökningar		Avslagna ansökningar		Summa		Beviljat belopp i % av totalbeloppet
	Antal	Belopp	Antal	Belopp	Antal	Belopp	
Samhällsvetenskap	63	9 287	26	5 261	89	14 548	52,2
Ekonomisk historia	3	451	1	1 022	4	1 473	2,5
Företagsekonomi	6	580	4	365	10	945	3,3
Nationalekonomi	10	1 472	3	273	13	1 745	8,3
Kulturgeografi	7	841	3	654	10	1 495	4,7
Sociologi och socialpolitik	10	1 044	6	1 443	16	2 487	5,9
Statistik	1	163	—	—	1	163	0,9
Statskunskap	7	2 049	3	319	10	2 368	11,5
Forskning om forskning	3	365	1	233	4	598	2,1
Psykologi/pedagogik	15	2 307	4	841	19	3 148	13,0
Juridik/kriminologi	1	15	1	111	2	126	0,1
Socialmedicin/psykiatri	8	1 527	1	500	9	2 027	8,6
Övrig medicin	8	2 592	5	1 328	13	3 920	14,6
Naturvetenskap	5	1 534	6	33 282	11	34 816	8,6
Teknik	1	30	3	1 103	4	1 133	0,2
Humaniora	9	2 042	10	4 579	19	6 621	11,5
Informationsbehandling	2	398	—	—	2	398	2,2
Övrigt	2	365	2	78	4	443	2,1
Summa	98	17 775	53	46 131	151	63 906	

Anm. Utöver dessa anslag har äldre anslag påförts medel för pensionsavgifter och löneökningar.

Innehållsförteckning

<i>Företagsekonomi</i>	sid.
Professor Bertil Näslund och pol. mag. Lars Engwall, Stockholms universitet: Företagens storleksförändringar	9
Professor Bertil Näslund, fil. kand. Jens Lindberg, pol. mag. Lars Åhrell, Stockholms universitet: Dryckesförpackningar ur samhällelig ekonomisk synpunkt och möjligheten att styra dessas utveckling	10
Civilekonomerna Bengt Brodin och Jan Valdelin, Handelshögskolan i Stockholm: Processanalyser inom marknadsföringsområdet	11
Civilingenjör, fil. kand. Jan-Eric Österlund, Handelshögskolan i Stockholm: Data-modell-lösningsmetod	11
Civilekonom Alfred Bretschneider, Handelshögskolan i Stockholm: Mål och målformuleringar för statliga myndigheter — betydelsen av målens utformning på olika nivåer inom en myndighet för en effektiv samordning, styrning och kontroll vid tillämpande av programbudgetering	12
<i>Nationalekonomi</i>	
Professor Erik Dahmén, Handelshögskolan i Stockholm: Naturresurser, miljö och samhälle	13
Fil. kand. Jan Herin och B.A. Lewis Taylor, Stockholms universitet: Studier i allokeringsteori	14
Ekon. dr Lars Nabseth, Industrins Utredningsinstitut: Spridning av ny teknik inom industrin	15
Civilekonom Eskil Wadensjö, Lunds universitet: Immigrationens ekonomiska effekter för Sverige	16
Fil. kand. Horst Hart och fil. kand. Casten von Otter, Göteborgs universitet: Lokal lönebildning	17
Civilekonom Marian Radetzki, Handelshögskolan i Stockholm: An analysis of the development effects of international assistance, with special reference to Swedish bilateral aid programs	18
Professor Tarlok Singh, Institutet för internationell ekonomi: Planering och ekonomisk politik samt En studie av faktorer i den indiska landsbygdens utveckling	18
Fil. lic. Birger Möller, Göteborgs universitet: Studier i Ceylons utvecklingsplanering	19
Arkitekt Rune Karlsson, Lunds universitet: Development of traditional dwellings in Tanzania	20
<i>Kulturgeografi</i>	
Fil. mag. Arne Gabrielsson, Uppsala universitet: Strukturförändringar inom den svenska malt- och läskedrycksindustrin under efterkrigstiden	20
Professor Sven Godlund, Göteborgs universitet (Nordiska rådets trafikutskott): Utvecklingslinjer beträffande nordisk transportförsörjning	21
<i>Sociologi och socialpolitik</i>	
Professor Gösta Carlsson, Lunds universitet: Programmet för sociologisk trendanalys	22

	sid.
Fil. lic. Robert Erikson, Stockholms universitet: Social rörlighet i Sverige	22
Professor Edmund Dahlström, Göteborgs universitet: Samverkan på arbetsplatsen	23
Docent Jan Trost och assistent Rolf Jonsson, Uppsala universitet: Sociologisk och socialpsykologisk alkoholforskning	23
Direktör Ivar Hallvig och fil. kand. Dan Lundberg, Svenska Tidningsutgivareföreningen: Enkätundersökning beträffande pressorienterad forskning	24
Direktör Ivar Hallvig, fil. lic. Ola Melén, ekon. lic. Olof Hultén, Svenska Tidningsutgivareföreningen och Sveriges Radio: Nordisk dokumentationscentral för masskommunikationsforskning	25
<i>Statskunskap</i>	
Fil. lic. Bo Särilvik, Göteborgs universitet: Representationsundersökningen	25
Fil. lic. Kjell Goldmann, Utrikespolitiska Institutet: Internationella normer och krig	26
<i>Forskning om forskning</i>	
Fil. lic. Bertil Nordbeck, Lunds universitet: Forskaren och forskningens psykologi	27
<i>Psykologi och pedagogik</i>	
Docent Knut Larsson, Göteborgs universitet: Den nervösa och hormonella kontrollen av det sexuella beteendet	28
Professor David Magnusson, Stockholms universitet: Klinisk inferens: Studier rörande problem vid personbedömning	29
Fil. lic. Gunnela Westlander, PA-rådet, Stockholm: En undersökning av mentalhälso-relevanta miljöfaktorer i yrkesarbete och andra livsområden	30
Fil. lic. Bertil Mårdberg, PA-rådet, Stockholm: Utveckling och prövning av generell modell för urval och klassificering av personal	30
Fil. lic. Ulla Olin: Etologiska principer för mänskligt massbeteende i relation till befolkningstillväxt	31
Professor Wilhelm Sjöstrand, Uppsala universitet: Frihet och jämlikhet som pedagogiska grundbegrepp inom västerländsk demokrati sedan slutet av 1700-talet	32
Professor Åke Bjerstedt, Lärarhögskolan i Malmö: Samverkan, självständighet, psykisk agilitet: Några aspekter på framtidsberedskap som utbildningsmål	33
<i>Socialmedicin och psykiatri</i>	
Professor Börje Cronholm m. fl., Karolinska Sjukhuset: Depressioner och depressionsbehandling — kliniska, farmakologiska och biokemiska aspekter	34
Professor Gunnar Inghe, Karolinska Institutet, och docent Bo Bjerner, Danderyds Sjukhus: Behovet av social och medicinsk rehabilitering i Stockholms läns landstingsområde	35

sid.

Professor Sven-Olof Brattgård, Avd. för handikappforskning, Göteborgs universitet: Analys av vårdartjänst för svårt rörelsehindrade	35
Överdirektör Sven Forssman och professor Nils Lundgren, Arbetsmedicinska Institutet, professor Ulf Sundberg, Skogshögskolan, m. fl.: Ergonomisk systemanalys av uppkomstmekanismer för olycksfall med speciell hänsyn till skogsbrukets problem	36
Överläkaren, docent Arne Bergsman, Rålambshovs Sjukhus, och överläkaren, docent Lars-Göran Allgén, Beckomberga Sjukhus: Diagnostik och terapi vid narkomani	37
Med. lic. Bengt Herulf, Karolinska Institutet: Narkotikakonsumtion bland stockholmsungdom	39

Övrig medicin

Professor Bo Holmstedt, Karolinska Institutet: Utnyttjande av digital laboratoriedatamaskin för ökning och intensifiering av den toxikologiska forskningskapaciteten	39
Docent Lars Beckman, Umeå universitet, och överläkare Bertil Cedergren, Umeå lasarett: En genetisk-demografisk och blodgruppsserologisk undersökning av populationsstrukturen i norra Sverige	40
Docent Bo K. Siesjö m. fl., Lasarettet, Lund: En långsiktig studie av fysiologiska och biokemiska vävnadsförändringar vid skallskador och andra former av hjärnskador	41
Professor Lars Werkö m. fl., Sahlgrenska Sjukhuset, Göteborg: Försök att förhindra hjärtinfarkt	42
Bitr. professor Jan Sjövall, Karolinska Institutet: Studier av alkohols effekter på steroidhormon- och fettomsättning	42

Naturvetenskap

Fil. lic. Malin Falkenmark, Svenska IDH-kommittén: Sjöars hydrologi	43
---	----

Humaniora

Teol. lic. Ragnar Norrman, Uppsala universitet: Kyrkosamfunden och social miljö. En regionalundersökning 1862—1968	44
Docent Sven Tägil, Lunds universitet: Stats- och nationsgränser som konfliktskapande/konfliktavledande faktorer	45
Docent Uno Boklund: Utarbetande av en edition av Carl Wilhelm Scheeles korrespondens	46

Övrigt

Dag Hammarskjöldbiblioteket, Uppsala: Central utlåning av filmkopior av FN-material	46
Statistiska uppgifter	48